

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Strasbourg, 30 March 2011

Public
ACFC/OP/I(2008)002
/Latvian language version/

**ADVISORY COMMITTEE ON THE FRAMEWORK
CONVENTION FOR THE PROTECTION OF NATIONAL
MINORITIES**

**Opinion on Latvia
adopted on 9 October 2008**

Strasbūra, 2008. gada 9. oktobris

Dienesta lietošanai
ACFC/OP/I(2008)002

KONSULTATĪVĀ KOMITEJA PAR
VISPĀRĒJO KONVENCIJU PAR NACIONĀLO MINORITĀŠU AIZSARDZĪBU

Atzinums par Latviju
pieņemts 2008. gada 9. oktobrī

Saturs

KOPSAVILKUMS.....	3
I. ŠĪ ATZINUMA SAGATAVOŠANA.....	5
II. VISPĀRĒJAS PIEZĪMES.....	6
III. KONKRĒTI KOMENTĀRI ATTIECĪBĀ UZ 1. LĪDZ 19. PANTU.....	8
IV. KONSULTATĪVĀS KOMITEJAS SECINĀJUMI UN KOMENTĀRI.....	43
V. NOSLĒGUMA PIEZĪMES.....	49

KOPSAVILKUMS

Saņēmusi Latvijas Republikas sākotnējo nacionālo ziņojumu 2006. gada 11. oktobrī (iesniegšanas termiņš – 2006. gada 1. oktobris), Konsultatīvā komiteja savā 32. sēdē, kura notika no 2008. gada 26. līdz 30. maijam, uzsāka Nacionālā ziņojuma izskatīšanu. Šīs izskatīšanas sakarā Konsultatīvās komitejas delegācija no 2008. gada 9. līdz 13. jūnijam apmeklēja Latviju, lai no valdības, kā arī no nevalstiskajām organizācijām un citiem neatkarīgiem avotiem iegūtu papildu informāciju par Vispārējās konvencijas ieviešanu. Savā 33. sanāksmē 2008. gada 9. oktobrī Konsultatīvā komiteja pieņēma Atzinumu par Latviju.

Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē Latvijas valsts iestāžu pieliktās pūles sabiedrības integrācijas sekmēšanai. Komiteja atzinīgi novērtē pasākumus, kuri veikti, uzlabojot tiesisko un institucionālo pamatu aizsardzībai pret diskrimināciju un rasismu, un cer, ka arī turpmāk situācijas pārraudzībai šajā jomā tiks pievērsta paaugstināta uzmanība. Atzīstot valdības pieliktās pūles mazākumtautību savdabīgās kultūras un identitātes saglabāšanas atbalstam, Konsultatīvā komiteja ar bažām atzīmē, ka pēdējos gados ievērojami sarucis valsts finansiālais atbalsts mazākumtautību organizācijām.

Konsultatīvā komiteja ir nobažījies, ka, neraugoties uz pastāvošo patieso nepieciešamību, Latvijas mazākumtautībām piederošas personas nevar gūt labumu no Vispārējās konvencijas nosacījumiem, kas attiecas uz savu mazākumtautību valodu lietošanu darījumos ar valsts un pašvaldību iestādēm. Šāds stāvoklis neatbilst Vispārējās konvencijas nosacījumiem. Bez tam, Konsultatīvā komiteja ir nobažījies, ka Latvijas tiesību akti neparedz mazākumtautību valodu lietošanu kopā ar latviešu valodu vietējos topogrāfiskos apzīmējumos. Kopumā, atzīstot likumisko mērķi aizsargāt un stiprināt latviešu valodu kā valsts valodu, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka visa pienācīgā uzmanība veltāma tam, lai personas, kuras pieder pie mazākumtautībām, varētu reāli baudīt tiesības brīvi lietot savu mazākumtautību valodas.

Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir būtiski izvairīties no mazākumtautību pārstāvju diskriminācijas darba tirgū, pamatojoties uz valodu, un aicina izvairīties no nesamērīgi augstām valsts valodas zināšanu prasībām, lai persona varētu ieņemt noteiktus amatus sabiedriskajā sektorā. Komisijai turklāt ir nopietni nobažījies par to, ka šādas prasības tiek piemērotas aizvien biežāk, it īpaši attiecībā uz darba vietām privātajā sektorā, kā arī par varas iestāžu vispārējo pieeju tādu tiesību normu ieviešanas uzraudzībai, kuras saistās ar valodu. Konsultatīvā komiteja mudina Latviju šajā jomā atbalstīt konstruktīvāku pieeju, jo sevišķi veicot pasākumus, kuru nolūks ir uzlabot attiecīgajām personām pieejamību kvalitatīvai latviešu valodas apmācībai. Kopumā, vairāk uzmanības jāveltī mazākumtautību pārstāvju efektīvai līdzdalībai sabiedriskajā un ekonomiskajā dzīvē. Steidzami un pienācīgi risināms jautājums par romu stāvokli, jo viņi joprojām saskaras ar grūtībām nodarbinātībā, izglītībā un pakalpojumu pieejamībā.

Grūtības atzīmētas arī izglītības jomā. Atzīstot pozitīvo piemēru, ko rāda atsevišķas pašvaldības, kurās mazākumtautību pārstāvjiem pieejama kvalitatīva izglītība, Konsultatīvā komiteja ar nožēlu šajā jomā atzīmē satraucošu tendenci. Piemēram, noteiktu likumdošanas pasākumu rezultātā pēdējos gados ievērojami samazinājies

mazākumtautību valodu kā izglītības ieguves valodu lietojuma apjoms. Ziņots arī, ka ir grūtības nodrošināt kvalificētus pedagoģiskos darbiniekus un piemērotus mācību līdzekļus divvalodīgai izglītībai. Kā ziņo mazākumtautības, īpaši krievi, bažas rada prasība lietot latviešu valodu vidusskolas gala eksāmenu kontekstā un plāns ieviest vienīgi latviešu valodas lietojumu kā obligātu valsts finansētās privātās augstskolās, kuras līdz šim lietojušas mazākumtautību valodas kā izglītības ieguves valodas.

Jānovērš trūkumi, kuri saistās ar mazākumtautību pārstāvju efektīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā. Ar Mazākumtautību līdzdalības padomes vai līdzīgu struktūru palīdzību šāda piedalīšanās jāstiprina un jāpadara efektīvāka. Jāuztur valdības struktūrvienība, kura atbild par mazākumtautību lietām. Prioritārā kārtā jāuzlabo to "nepilsoņu" pieeja sabiedrības pārvaldībai, kuri identificē sevi ar kādu mazākumtautību. Jāveic visi vajadzīgie pasākumi, tostarp likumdošanas jomā, lai piešķirtu viņiem vēlēšanu tiesības vietējo pašvaldību līmenī.

Neraugoties uz pūlēm, kas ieguldītas naturalizācijas gaitas paātrināšanā, un progresu, kas šajā jomā vērojams, "nepilsoņu" skaits joprojām ir sevišķi liels un pilsonības neesamība turpina nelabvēlīgi ietekmēt iespējas baudīt pilnīgu reālu līdztiesību un sociālo integrēšanos. Nopietnas bažas rada lielais skaits bērnu, kuri ir "nepilsoņi". Jāpieliek sevišķas pūles, lai veicinātu apstākļus, kuri būtu labvēlīgāki patiesai motivācijai naturalizēties. Konsultatīvā komiteja mudina Latviju risināt šo situāciju kā prioritāti, apzināt tās cēloņus un veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai veicinātu naturalizāciju.

I. ŠĪ ATZINUMA SAGATAVOŠANA

1. Latvijas Republikas sākotnējais nacionālais ziņojums (turpmāk tekstā – Nacionālais ziņojums), kura iesniegšanas termiņš bija 2006. gada 1. oktobris, tika saņemts 2006. gada 11. oktobrī. Konsultatīvā komiteja Nacionālā ziņojuma izskatīšanu uzsāka savā 32. sanāksmē, kura notika no 2008. gada 26. līdz 30. maijam.
2. Šīs izskatīšanas kontekstā Konsultatīvā komiteja noteica vairākus jautājumus, par kuriem vēlējās iegūt plašāku informāciju. Tādēļ 2008. gada 4. jūnijā Latvijas valsts pārvaldes iestādēm tika nosūtīta anketa. Turpmāk minētā apmeklējuma gaitā Konsultatīvā komiteja ieguva atbildes uz saviem jautājumiem.
3. Pēc Latvijas valdības ielūguma un saskaņā ar Eiropas Padomes Ministru komitejas lēmuma Nr. (97)10 32. punktu, Konsultatīvās komitejas delegācija no 2008. gada 9. līdz 13. jūnijam apmeklēja Latviju, lai no valdības pārstāvjiem, nevalstiskajām organizācijām un citiem neatkarīgiem avotiem iegūtu papildu informāciju par Vispārējās konvencijas ieviešanas gaitu. Sagatavodama šo ziņojumu, Konsultatīvā komiteja arī iepazinās ar virkni rakstveida materiālu no Eiropas Padomes struktūrvienībām, citām starptautiskām organizācijām, NVO un citiem neatkarīgiem avotiem.
4. Pēc tam Konsultatīvā komiteja savā 33. sanāksmē 2008. gada 9. oktobrī pieņēma Atzinumu par Latviju un nolēma to pārsūtīt Ministru komitejai.
5. Šis atzinums iesniegts Ministru komitejai saskaņā ar Vispārējās konvencijas 26. panta 1. punktu, kurš paredz, ka, izvērtējot Pušu veikto pasākumu atbilstību, lai īstenotu šīs Vispārējās konvencijas principus, "Ministru komitejai palīdz Konsultatīvā komiteja", kā arī saskaņā ar Ministru komitejas lēmuma Nr. (97)10 23. punktu, kurš paredz, ka "Konsultatīvā komiteja izskata nacionālos ziņojumus un iesniedz savu atzinumu Ministru komitejai."

II. VISPĀRĒJAS PIEZĪMES

6. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka Nacionālais ziņojums sniedz labu priekšstatu par tiesiskā pamata galvenajiem aspektiem un praktiskiem pasākumiem, kuri attiecas uz mazākumtautību aizsardzību Latvijā. Tomēr Nacionālais ziņojums neatspoguļo mazākumtautību un citu pilsoniskās sabiedrības locekļu viedokli par pašreizējo mazākumtautību stāvokli Latvijā.
7. Iepriekšminētā apmeklējuma laikā Latvijā (skatīt šī atzinuma 3. punktu) Konsultatīvā komiteja ieguva pilnāku priekšstatu par stāvokli. Konsultatīvā komiteja secina, ka apmeklējums, kurš tika organizēts pēc Latvijas valdības ielūguma, sniedzis lielisku iespēju veikt tiešu dialogu ar attiecīgiem avotiem. Valdības un citu avotu, tostarp mazākumtautību pārstāvju sniegtā papildu informācija bija sevišķi noderīga, it īpaši saistībā ar attiecīgo normu ieviešanu praksē. Tikšanās notika ne vien Rīgā, bet arī Daugavpilī. Konsultatīvā komiteja augstu vērtē Latvijas varas iestāžu izrādīto vēlmi sadarboties atzinuma sagatavošanas gaitā.
8. Kā apgalvo valsts iestādes, Nacionālā ziņojuma projekts apspriests ar ekspertu grupu mazākumtautību jautājumos, un pēc tā pieņemšanas ir bijis nodoms ziņojumu izplatīt sabiedrībā. Konsultatīvā komiteja atzinīgi vērtē valdības pieliktās pūles, darot apspriešanas procesu pieejamu ekspertu organizācijām un aicinot tās iesniegt priekšlikumus. Vienlaikus Konsultatīvā komiteja saņēma informāciju, ka ziņojuma izstrādes gaitā valsts iestādes nav konsultējušās ar mazākumtautību pārstāvjiem, un ziņojums iesniegts mazākumtautībām tikai pēc tā apstiprināšanas. Ņemot vērā šos apstākļus, Konsultatīvā komiteja cer, ka valsts iestādes turpmāk izraudzīsies atklātāku pieeju un ka tālākajos pārraudzības posmos bez kavēšanās tiks veiktas efektīvas konsultācijas ar mazākumtautībām. Konsultatīvā komiteja arī mudina valdību veikt tālākus pasākumus, lai uzlabotu informētību par Vispārējo konvenciju. Komiteja aicina valsts iestādes pēc šī atzinuma saņemšanas to publiskot, tā veicinot integrējošu un caurskatāmu pārraudzības procesu.
9. Vispārējās vilcienos Konsultatīvā komiteja vēlas norādīt, ka, izvērtējot Vispārējās konvencijas ieviešanu Latvijā, tā pievērsusi īpašu uzmanību Latvijas vēsturiskajās un politiskās attīstības apstākļiem, kā tie aprakstīti Nacionālajā ziņojumā. Turklāt Komiteja izskatījusi Latvijas mazākumtautību politiku un to īpašo stāvokli un vajadzības, kādas ir mazākumtautībām, tostarp "nepilsoņiem", kuri sevi identificē ar kādu mazākumtautību, ņemot vērā paziņojumus, ko Latvija iesniegusi, ratificēdama Vispārējo konvenciju. Vienlīdz liela uzmanība veltīta Latvijas panākumiem un atlikušajiem izaicinājumiem mazākumtautību aizsardzības politikas jomā.
10. Konsultatīvā komiteja pauž atzinību valsts iestādēm, kuras nacionālajā ziņojumā sniegušas detalizētu informāciju par naturalizācijas gaitā panākto progresu. Konsultatīvā komiteja atzīst, ka Latvijas īpašajā kontekstā šis process ir ļoti svarīgs Vispārējās konvencijas ieviešanai. Kamēr no vienas puses tas ievērojami ietekmē Vispārējās konvencijas ieviešanas un Latvijas mazākumtautību aizsardzības politikas darbības vērienu, no otras puses tas ir

tieši saistīts ar mērķi panākt Latvijas sabiedrības sociālo izlīdzināšanos un integrāciju, kas nozīmē visu Latvijas iedzīvotāju saprašanos, sadarbību un efektīvu līdzdarbību.

11. Jānorāda arī, ka šī atzinuma sagatavošanas laikā tika pārskatīti tie Latvijas tiesību aktu elementi, kuri bija īpaši svarīgi mazākumtautību aizsardzībai. It īpaši tas attiecas uz nosacījumiem par valsts valodas lietošanu publiskā un privātā sektora amatos un profesijās, un augstākajā izglītībā. Konsultatīvā komiteja ar bažām atzīmē, ka vairums mazākumtautību pārstāvju izteikuši bažas par iespējamām sekām, kādas varētu būt plānotajām izmaiņām pie mazākumtautībām piederošu personu tiesībās uz valodu lietošanu.
12. Turpmākajā Atzinuma daļā attiecībā uz atsevišķām Konvencijas normām konstatēts, ka "pamatojoties uz informāciju, kas pašlaik ir tās rīcībā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka attiecīgā panta ieviešanas sakarā tai nav nekādu konkrētu piezīmju". Šis apgalvojums nav jāsaprot kā norāde uz to, ka vajadzīgie pasākumi jau veikti un darbu šajā virzienā var samazināt vai pat pārtraukt. Tieši pretēji - Vispārējās konvencijas ieviešanas saistību raksturs prasa valsts iestādēm pielikt ilgstošas un nepārtrauktas pūles, lai ievērotu Vispārējās konvencijas principus un sasniegtu tās mērķus. Turklāt pašreiz kādu noteiktu stāvokli var uzskatīt par pieņemamu, bet tas nebūt nenozīmē, ka turpmākos pārraudzības posmos paliks tāpat. Visbeidzot var gadīties, ka jautājumi, kas šobrīd liekas nesvarīgi, laika gaitā izrādās nepietiekami novērtēti.

III. KONKRĒTI KOMENTĀRI ATTIECĪBĀ UZ 1. LĪDZ 19. PANTU

1. pants

13. Pamatojoties uz informāciju, kas pašlaik ir tās rīcībā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka attiecīgā panta ieviešanas sakarā tai nav nekādu konkrētu piezīmju.

2. pants

14. Pamatojoties uz informāciju, kas pašlaik ir tās rīcībā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka attiecīgā panta ieviešanas sakarā tai nav nekādu konkrētu piezīmju.

3. pants

Vispārējās konvencijas personiskās piemērošanas joma "Nepilsoņu" iespējas saņemt Vispārējās konvencijas piedāvāto aizsardzību

15. Konsultatīvā komiteja pasvītro, ka, tā kā pati Vispārējā konvencija nesniedz definīciju, Pusēm jāizvērtē personu loks, kurām attiecīgajā valstī tiks piemērota Vispārējā konvencija. Tiek uzskatīts/ Komiteja uzskata, ka Latvijas valdības nostāja tikusi pieņemta šādas izvērtēšanas rezultātā.
16. Kaut gan Konsultatīvā komiteja atzīst, ka no vienas puses Pusēm šajā ziņā ir dota rīcības brīvība, lai ņemtu vērā svarīgākos īpašos apstākļus savās valstīs, no otras puses Komiteja secina, ka tas veicams saskaņā ar vispārējiem starptautisko tiesību principiem un 3. pantā noteiktajām pamatnostādņēm. It īpaši tā uzsver, ka Vispārējās konvencijas ieviešana nedrīkst kalpot par patvaļīgu un nepamatotu atšķirību avotu.
17. Tādēļ Konsultatīvā komiteja uzskata, ka tās pienākumos ietilpst izvērtēt Vispārējās konvencijas personiskās piemērošanas jomu, lai pārliecinātos, ka nav ieviestas patvaļīgas un nepamatotas atšķirības. Turklāt Komiteja uzskata, ka tai jāpārbauda 3. pantā noteikto pamatnostādņu atbilstoša piemērošana.
18. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka, 2005. gada 26. maijā ratificēdama Vispārējo konvenciju, Latvija deklarācijā¹ par personiskās piemērošanas jomu, kuru tā paredzējusi Konvencijai, paziņojusi, ka "termins 'nacionālās minoritātes', kas nav definēts konvencijā, Vispārējās konvencijas izpratnē nozīmē Latvijas pilsoņus, kuri kultūras, reliģijas vai valodas ziņā atšķiras no latviešiem, paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā un uzskata sevi par piederīgiem Latvijas valstij un sabiedrībai, vēlas saglabāt un attīstīt savu kultūru, reliģiju vai valodu. Personas, kas nav Latvijas vai citas valsts pilsoņi, bet pastāvīgi un legāli dzīvo Latvijas Republikā, nepieder nacionālajai minoritātei Konvencijas izpratnē atbilstoši attiecīgajā Latvijas Republikas deklarācijā sniegtajai nacionālās minoritātes definīcijai, bet kas sevi identificē ar šai definīcijai atbilstošu nacionālo minoritāti, var izmantot Konvencijā paredzētās tiesības, ja vien likums nenosaka izņēmumus."

¹ Deklarācija iekļauta ratificēšanas dokumentā, kas iesniegts 2005. gada 6. jūnijā.

19. Konsultatīvā komiteja apsveic faktu, ka Latvija skaidri izvēlējusies elastīgu pieeju Vispārējās konvencijas personiskai piemērošanai un atzīmē, ka šī joma ietver gan Latvijas pilsoņus, gan "nepilsoņus", kuri atbilst iepriekš citētās deklarācijas nosacījumiem. Ir svarīgi uzsvērt, ka šāda pieeja atbilst Vispārējās konvencijas garam. Nacionālajā likumdošanā šīs pieejas pamatprincipu apstiprina likuma "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības" (1995. g., grozīts 2000. g.) 2. pants, kurš cita starpā paredz, ka "nepilsoņiem" ir tiesības "saglabāt savu dzimto valodu un kultūru kultūrnacionālās autonomijas ietvaros, tradīcijas, ja tās nav pretrunā ar Latvijas likumiem".
20. Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu, ka iepriekšminētā deklarācija attiecas uz īpašiem, likumā paredzētiem izņēmumiem. Tā atzīmē, ka izņēmumi, kuri izriet no valsts tiesību aktiem ierobežo "nepilsoņu" iespējas izmantot tiesības, kādas ir pilsoņiem ar tādu pašu etnisko piederību, un tādējādi vienas etniskas grupas ietvaros rada divas personu kategorijas, kam pieejamas atšķirīgas aizsardzības pakāpes (šajā sakarā skatīt turpmākos secinājumus attiecībā uz 4. pantu). Tā kā šie izņēmumi ietekmē ļoti lielu skaitu cilvēku un attiecas uz svarīgām jomām, tādām kā līdzdalība sabiedriskajā dzīvē un ieņemt amatus un profesijas civildienestā, Konsultatīvā komiteja var vienīgi mudināt valsts iestādes iepriekš citētās deklarācijas pēdējo vārdkoku interpretēt saskaņā ar Vispārējās konvencijas garu. Tas atbilstu arī pašreizējiem centieniem, Eiropas līmenī izstrādājot niansētāku pieeju pilsonības kritērija piemērošanai mazākumtautību aizsardzībā, jo sevišķi īpašajos apstākļos, kas radušies, sabrūkot kādai lielākai multietniskai valstij.²
21. Konsultatīvā komiteja arī uzskata, ka attiecīgā valsts likumdošana, kas varētu būt pamatā šādiem izņēmumiem, interpretējama un piemērojama tā, lai neradītu nekādus nesamērīgus ierobežojumus aizsardzībai, ko 'nepilsoņiem' piedāvā Vispārējā konvencija.
22. Kas attiecas uz to tiesību apjomu, ko Latvijas nepilsoņi var izmantot saskaņā ar iepriekš minēto paziņojumu, nepieciešama sīkāka šī paziņojuma ietekmes izpēte, ņemot vērā virkni Vispārējās konvencijas nosacījumu. Konsultatīvā komiteja atsaucas uz savu novērojumu rezultātiem attiecībā uz dažādiem Konvencijas pantiem, kā izklāstīts turpmāk.
23. Papildus Latvijas Republikas Satversmes 114. pantam³, mazākumtautību aizsardzības tiesiskais pamats Latvijā balstās uz 1991.gada martā pieņemto likumu "Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju" (turpmāk tekstā – "Likums par mazākumtautībām"). Valsts valodas likums (1999. gads) un Pilsonības likums (1995. gads) un likums " Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības" (1995. gads) arī ir īpaši svarīgi, aizsargājot personas, kuras pieder pie mazākumtautībām.

² Skatīt arī [Eiropas Padomes] Venēcijas komisijas Ziņojumu par "nepilsoņu" un minoritāšu tiesībām, CDL-AD(2007)001, 2007. gada 18. janvārī, 137. punkts

³ Šis Satversmes (1992.g.) pants paredz, ka personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.

24. Saskaņā ar oficiāliem datiem, pašlaik Latvijā dzīvo daudzas nacionālās minoritātes⁴, tostarp četras lielākas grupas – krievi, baltkrievi, ukraiņi un poļi, un citas mazākas grupas – lietuvieši, ebreji, romi, vācieši, igauņi, u.c. Jānorāda, ka Latvija atzīst daudzu etnisku grupu pastāvēšanu, tai skaitā grupas, kuru pārstāvji valstī ieradusies nesen – tatāri un armēņi. Bez tam, Āzijas un Āfrikas izcelsmes personu biedrības saņem finansējumu no valsts budžeta un, lai arī šie ļaudis netiek atzīti par mazākumtautībām, piedalās mazākumtautībām paredzētos pasākumos un sabiedriskās apspriešanas procesos. Konsultatīvā komiteja atzinīgi vērtē šādu atklātu pieeju, kura pierāda, ka paziņojums par Vispārējās konvencijas personisku piemērošanas jomu tiek elastīgi interpretēts, un rosina valsts iestādes tā rīkoties arī turpmāk.
25. Vienlaikus jāatzīmē, ka Latvijā ir arī citas grupas, kuras nevar uzskatīt par Vispārējās konvencijas aizsargātām, piemēram, latgalieši (Latgales reģiona iedzīvotāji). Šīs grupas valodu – gan runu, gan rakstu valodu – likums aizsargā kā vēsturisku latviešu valodas paveidu (Valsts valodas likuma 3. panta 4. punkts) un tā saņem zināmu valsts atbalstu. Tā kā pastāv nenoteiktība jautājumā, vai šie cilvēki uzskata, ka viņu etniskā, kultūras un reliģiskā identitāte padara viņus atšķirīgus no iedzīvotāju vairākuma, valsts iestādes tiek mudinātas ar viņiem uzsākt konsultācijas par Vispārējās konvencijas piedāvāto aizsardzību.
26. Konsultatīvā komiteja tāpat arī atzīmē īpašo aizsardzību, ko kā Latvijas pirmiedzīvotāji bauda lībieši (līvi). Dialogā ar Padomdevēju komiteju šīs grupas pārstāvji nav izteikuši īpašu interesi par Vispārējās konvencijas piedāvāto aizsardzību.

Datu vākšana par etnisko piederību

27. No 2011. gada 1. marta līdz 31. maijam Latvijā tiks veikta jauna tautas skaitīšana, un pašreiz norit sagatavošanās darbi. Kompetentās iestādes jau apspriedušās ar dažādām valdības institūcijām un pašvaldībām, zinātnes iestādēm un nevalstiskām organizācijām par rādītājiem, kuri būtu jāiegūst tautas skaitīšanas rezultātā.
28. Šajā sakarā Konsultatīvā komiteja vēlas uzsvērt, cik svarīgi ir ievērot Vispārējās konvencijas 3. pantā iekļautos principus, tas ir, etniskās piederības brīvu izpaušmi un izvēles raksturu, kas piemīt jautājumiem par tautību. Valsts iestādēm arī jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai savlaicīgi informētu sabiedrību un veidotu tās apziņu par tautas skaitīšanas nozīmību, risināmajām

⁴ Pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes 2008. gada 1. janvāra datiem no iedzīvotāju kopskaita – 2 276 282 cilvēkiem 59,1% ir latvieši (1 345 100 personu, 99,8% no kurām ir pilsoņi), 28% krievu (638 410 personu, 57% no kurām ir pilsoņi), 3,7% baltkrievu (83 799 personas, 37,2% no kurām ir pilsoņi), 2,5% ukraiņu (57 281 persona, 30,4% no kurām ir pilsoņi), 2,4% poļu (54 121 persona, 75,1% no kurām ir pilsoņi), 1,4% lietuviešu (30 780 personu, 64% no kurām ir pilsoņi), 0,4% ebreju (10 168 personas, 64% no kurām ir pilsoņi), 0,4% romu (8 593 personas, 93,1% no kurām ir pilsoņi), 0,2% vāciešu (4 371 persona, 51,2% no kurām ir pilsoņi), un citas etniskās grupas, katra mazāka nekā 0,1% no iedzīvotāju skaita. 2000. gada tautas skaitīšanas rezultāti rāda, ka latviešu valoda ir mātes valoda 58,2% iedzīvotāju, kamēr 39,6% par savu mātes valodu atzinuši krievu valodu, tostarp personas, kuras pieder pie ebreju, baltkrievu, ukraiņu un poļu mazākumtautībām.

problēmām un izmantoto metodiku, kā arī lai apmācītu tautas skaitīšanas veicējus, tā garantējot iepriekšminēto principu ievērošanu. Izvēloties metodes un aptaujas jautājumus, ko izmantot, vācot datus par etnisko piederību, ir būtiski konsultēties ar mazākumtautību pārstāvjiem. Pie mazākumtautībām piederošu personu iekļaušana tautas skaitītājos un tautas skaitīšanas veidlapu pieejamība mazākumtautību valodās arī varētu vairot ticamību iegūtajiem statistikas datiem attiecībā uz iedzīvotāju etnisko sastāvu.

29. Ievērojot iepriekšminētos Vispārējās konvencijas 3. pantā noteiktos principus, Konsultatīvā komiteja secina, ka 1998. gadā pieņemtā Iedzīvotāju reģistra likuma 10. panta prasība, ka reģistrā par personu iekļaujamas ziņas par tautību, neatbilst Vispārējās konvencijas 3. pantam. Bez tam, Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka Reģistrs piedāvā tikai iepriekš sastādītu "tautību" sarakstu, un tādēļ attiecīgajām personām nav iespējams pilnīgi brīvi norādīt etnisko piederību, kuru tās izvēlējušās. Tomēr jāatzīmē, ka sarakstā iekļautas kategorijas "nenoteikta" un "nezināma", un tas dod attiecīgajām personām iespēju neizvēlēties piedāvātos tautību variantus. Konsultatīvā komiteja arī atzīmē, ka indivīda tautības ierakstu, ko parasti nosaka viņa vecāku tautība, var mainīt tikai vienu reizi, attiecīgajam indivīdam izvēloties tautību, kāda ir otram no vecākiem vai kādam no vecvecākiem, bet vienīgi tad, ja to var pierādīt ar apliecināšiem dokumentiem. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šī situācija rada problēmas ar atbilstību Vispārējās konvencijas 3. pantam un valsts iestādēm tā ir pienācīgi jāizvērtē. Vienlaikus Konsultatīvā komiteja uzsver, cik svarīgi ir, vācot, apstrādājot un izplatot informāciju par personu tautību, saglabāt garantijas, kuras cita starpā paredzētas Ministru komitejas Ieteikumos Nr. R (97)18 par personu datu, kuri savākti un apstrādāti statistikas vajadzībām, aizsardzību.
30. Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka pasēs vairs nav obligāti jānorāda pases turētāja tautība, un to ieraksta tikai pēc pases turētāja vēlēšanās. Personu apliecināšu dokumentu likums (pieņemts 2002. gada maijā) tiešām paredz, ka ziņas par personu tautību var ierakstīt viņu pasēs pēc viņu vēlēšanās. Pēc oficiālas statistikas, tautība ierakstīta 85% Latvijas pilsoņiem izdoto pasu no 2002. līdz 2007. gadam, un 70% "nepilsoņiem" izdoto pasu⁵ pēc attiecīgo personu vēlēšanās.
31. Tomēr Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka vienīgā iespējamā alternatīva šīm personām ir pieprasīt, lai viņu tautību ieraksta vai neieraksta pasē, jo tautība būs tā, kas reģistrēta iedzīvotāju reģistrā. Konsultatīvā komiteja pauž bažas par šo nosacījumu, kas neatbilst brīvas pašidentifikācijas principam, kā izriet no Vispārējās konvencijas 3. panta un Latvijas likuma par mazākumtautībām.⁶ Konsultatīvā komiteja uzskata, ka pēdējais princips jāievēro, lai kāds arī būtu

⁵ Pēc oficiāliem avotiem (Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes tīmekļa vietne), Latvijas nepilsoņu pase ir personu apliecināšs dokuments, kurš nodrošina tās turētājam tiesības uzturēties Latvijas teritorijā, ceļot uz ārzemēm, kā arī citas tiesības, tostarp konsulāro aizsardzību. Šo dokumentu izsniedz saskaņā ar likumu "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības".

⁶ Likums par mazākumtautībām paredz, ka katram 16 gadu vecumu sasniegušam Latvijas Republikas pilsonim vai personai, kam Latvijā ir pastāvīga dzīvesvieta, ir tiesības uzrādīt vai atjaunot savos dokumentos nacionālo piederību saskaņā ar attiecīgu tiesisku procedūru.

gadījums un apstākļi, kādos indivīds izteicis savu etnisko piederību. Tas rosina valsts iestādes izvērtēt tiesību aktus un attiecīgo praksi, un veikt vajadzīgos pasākumus, lai likumdošanu un praksi saskaņotu ar šo galveno principu mazākumtautību aizsardzībai (skatīt arī 28. punktu).

4. pants

Aizsardzība pret diskrimināciju

32. Latvijas Republikas Satversmes 91. pants garantē visu Latvijas iedzīvotāju līdztiesību likuma un tiesas priekšā un cilvēktiesību realizāciju bez jebkādas diskriminācijas. 2004. gadā Darba likumā tika pieņemti grozījumi, skaidri liedzot diskriminēt atkarībā no personas rases, ādas krāsas, reliģiskās pārliecības, nacionālās izcelsmes. 2005. gadā veiktie grozījumi likumā "Par sociālo drošību" paplašināja diskriminācijas aizliegumu šajā jomā, aizliedzot atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas rases vai etniskās piederības.
33. Tomēr jāatzīmē, ka Latvijai nav vispārēja likuma par aizsardzību pret diskrimināciju, jo valsts pretdiskriminācijas likumdošana ir nepilnīga un sastāv no normām, kuras izkaisītas pa dažādiem tiesību aktiem, un dažās jomās, tādās kā sabiedriskie pakalpojumi, garantijas pret diskrimināciju ir nepilnīgas. Konsultatīvā komiteja arī atzīmē, ka 2007. gada beigās Latvija vēl nebija pabeigusi iestrādāt nacionālajā likumdošanā 2000. gada 29. jūnija Direktīvu 2000/43/EK par aizsardzību pret diskrimināciju⁷, lai gan pēdējos gados tiesību aktos ieviestas daudzas izmaiņas šādas aizsardzības nostiprināšanai.
34. Attiecībā uz institucionālo līmeni, Konsultatīvā komiteja atzīmē Tiesībsarga institūcijas un Tiesībsarga biroja izveidi, kurš 2007. gadā aizstāja Valsts cilvēktiesību biroju (VCB). Tiesībsargs cita starpā atbild par personas tiesību un likumisko interešu aizsardzības veicināšanu, rosina vienlīdzīgas attieksmes ievērošanu un diskriminācijas novēršanu un sekmē sabiedrības informētību un izpratni par cilvēktiesībām. Birojā izveidots Diskriminācijas novēršanas departaments. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka 2007. gadā no Tiesībsarga biroja saņemtajām 345 rakstiskām un mutiskām sūdzībām par atšķirīgu attieksmi, 53 sūdzības pamatojās uz diskrimināciju atkarībā no rases vai tautības (13 rakstiskas, 40 mutiskas), 20 – no valodas (17 rakstiskas, 3 mutiskas) un 12 – no reliģijas (11 rakstiskas, 1 mutiska). Šādu sūdzību skaits 2008. gada pirmajā pusē joprojām bija liels.
35. Konsultatīvā komiteja apsveic šādas iestādes izveidi un tic, ka tā aktīvi un efektīvi aizsargās pret etnisku diskrimināciju personas, kuras pieder pie mazākumtautībām. Tā aktīvi un efektīvi aizsargās pie mazākumtautībām piederošas personas pret etnisku diskrimināciju. Konsultatīvā komiteja jo sevišķi mudina Tiesībsargu veltīt pienācīgu uzmanību visiem jautājumiem, kuri attiecas uz to personu interesēm, kuras pieder pie mazākumtautībām vai

⁷ Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EC, kas ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības.

saista sevi ar mazākumtautībām, tostarp valodas un pilsonības jautājumiem. Komiteja rosina Saeimu veikt attiecīgos pasākumus, lai nodrošinātu Tiesībsarga birojam visus finanšu un cilvēkresursus, kas tam nepieciešami savu uzdevumu veikšanai.

36. Diskriminācija pēc tautības, šķiet, Latvijā nav plaši izplatīta. Parasti sūdzības par diskrimināciju liekas saistītas nevis ar cietušo tautību, bet ar viņu latviešu valodas prasmi. Tomēr daži avoti uzskata, ka diskriminācijas gadījumi ir samērā plaši izplatīti, visbiežāk - nodarbinātības jautājumos, taču par šiem gadījumiem zināms maz, un tos neatzīst par diskrimināciju, it īpaši tad, kad tie saistīti ar cietušā latviešu valodas prasmi. Latvijā vērojami atšķirīgi viedokļi par to, vai par diskrimināciju uzskatāma atšķirīga apiešanās tādēļ, ka kādas personas valodas zināšanas neatbilst Valsts valodas likumā noteiktajām prasībām. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šāda atšķirīga apiešanās satur, lai arī netiešas, tomēr diskriminācijas elementus, jo tā it īpaši skar personas, kuras pieder pie vienas vai vairākām noteiktām etniskām grupām (par šo tēmu skatīt arī tālāk 163.-166. punktu). Tomēr ir izplatīts viedoklis, ka romi ir diskriminācijai visvairāk pakļautā grupa, un joprojām tiek ziņots par gadījumiem, kad viņus diskriminē tādās jomās kā nodarbinātība, izglītība un pieeja pakalpojumiem (skatīt arī turpmāk minētos novērojumus attiecībā uz 15. pantu).
37. Lai gan valsts iestādes, liekas, uzskata, ka piederība mazākumtautībai neietekmē personas ekonomisko, sociālo un kultūras stāvokli, Konsultatīvās komitejas saņemtā informācija liecina, ka mazākumtautību pārstāvji sastopas ar lielākām grūtībām kā pamatnācija, meklējot darbu vai saņemot pieeju zināmiem pakalpojumiem. Piemēram, pētījumi, kas veikti 2006. gadā pēc VCB ierosinājuma, liecina, ka starp respondentiem, kas, kā viņi apgalvo, satapušies ar diskrimināciju, nelatviešu (13%) ir vairāk nekā latviešu (9%). Kaut arī šie rezultāti liecina par ievērojamu uzlabojumu, salīdzinot ar līdzīgiem agrāk (2000. gadā) veiktiem pētījumiem, iepriekšminētie skaitļi ataino citādu diskriminācijas uztveri mazākumtautību pārstāvju vidū. Bez tam pieejamie statistikas dati par nodarbinātības līmeni dažādās sabiedrības grupās liecina, ka, neraugoties uz rādītāju pakāpenisku izlīdzināšanos, starp mazākumtautībām ir augstāks bezdarbnieku skaits. Vērojamas arī reģionālās atšķirības, un augstākais bezdarba līmenis ir Latgalē (2008. gada martā - 9.5%), kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautībām piederību personu⁸.
38. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šāda situācija rada bažas no diskriminēšanas aizlieguma un līdztiesības principu viedokļa. Komiteja vēlas atgādināt Latvijas varas iestādēm, ka saskaņā ar likumu par mazākumtautībām Latvijas Republika garantē visiem republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu nacionālās piederības vienlīdzīgas tiesības uz darbu un darba samaksu un tiek aizliegta jebkura rīcība, kas ierobežo šīs tiesības atkarībā no nacionālās piederības.

⁸ Par šo jautājumu skatīt Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Padomdevējas komitejas *Komentāru par tādu personu, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, efektīvu līdzdalību kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē, kā arī sabiedriskās lietās* (Commentary on the effective participation of persons belonging to national minorities in cultural, social and economic life, as well as in public affairs), kas pieņemts 2008. gada 27. februārī, ACFC/31DOC(2008)001, 30. un 31. punkts.

39. Konsultatīvā komiteja ir pārliecināta, ka Latvijas īpašajos apstākļos attiecīgajām personām, kuras vēlas ieņemt noteiktus amatus, aktīvi jācenšas panākt atbilstību konkrētajām prasībām, taču šīs garantijas arī prasa, lai valsts iestādes pieliktu pūles un ieņemtu līdzsvarotāku pieeju. Valsts iestādēm it īpaši vajadzētu elastīgāk interpretēt valodas prasmes prasības, kas piemērojamas amatiem un profesijām, lai, pirmkārt, veicinātu pakāpenisku, bet efektīvāku tādu spēkā esošo tiesību aktu ieviešanu, kuri attiecas uz valodām, un, otrkārt, lai veicinātu stāvokli, kad visiem iedzīvotājiem nodrošināta iespēja strādāt (sīkāku izklāstu skatīt tālāk 15. panta sakarā).
40. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē pasākumus, ko Latvijas valdība veikusi pēdējos gados, veicinot un atbalstot romu sociālo un ekonomisko integrāciju. Komiteja atzīmē, ka romi un viņu organizācijas pozitīvi novērtējuši 2006. gada oktobrī apstiprināto Valsts programma " Čigāni (Romi) Latvijā" 2007.-2009. gadam, kuras mērķis ir uzlabot romu stāvokli izglītības un nodarbinātības jomā un mazināt sabiedrības aizspriedumus pret šo kopien. Šīs programmas ietvaros 2007. gadā ieviestu projektu vidū it īpaši jāmin pasākumi izglītības jomā, kurus galvenokārt realizē nevalstiskās organizācijas: to skolotāju apmācība, kuri strādā ar romu skolēniem, un skolotāju palīgu - romu apmācība, mācību semināri romu sievietēm un pasākumi, lai celtu sabiedrības un centrālās valdības un pašvaldību apziņu par romu identitāti un romu problēmām.
41. Tomēr Konsultatīvā komiteja ir informēta, ka šīs programmas īstenošanai piešķirta pavisam neliela daļa no paredzētajiem līdzekļiem, un finansējums ieguldīts gandrīz tikai NVO realizētos projektos ar galu galā diezgan ierobežotu valsts un pašvaldību iestāžu līdzdalību. Turklāt, kaut gan viena no programmas prioritātēm ir nodarbinātība, attiecīgās iestādes tai pievērsušas maz uzmanības, un 2007. gadā šajā jomā nav veikti nekādi konkrēti pasākumi. Komiteja atzīmē, ka romu stāvokli joprojām ietekmē nelabvēlīgi aizspriedumi un diskriminācija, it īpaši nodarbinātības jomā, kā arī attiecībā uz pakalpojumu pieejamību un izglītību.
42. Konsultatīvā komiteja kopumā uzskata, ka Latvijas valsts iestādēm jācenšas labāk izvērtēt dažādu mazākumtautību sociāli ekonomisko stāvokli, veicot pētījumus, anketēšanu un aptaujas, vai pielietojot citas zinātniskas metodes, un sadalot iegūtos datus pēc vecuma, dzimuma un dzīvesvietas. Ja vajadzīgs, tām jāveic attiecīgi pasākumi, lai šīm mazākumtautībām nodrošinātu pilnīgu un efektīvu līdztiesību sociāli ekonomiskajā jomā.
43. Turklāt jāpapildina tiesību akti, kuri regulē diskriminācijas apkaršanas jomu, un jāveic noteiktāki pasākumi, lai nostiprinātu šo tiesību aktu ieviešanu praksē. Ir svarīgi arī sekot tendencēm šajā jomā, sistemātiski vācot datus par novērotajiem diskriminācijas gadījumiem, par attiecīgo valsts iestāžu attieksmi šādos gadījumos un, ja atbilst, par piemērotajiem pasākumiem un sankcijām. Jārīkojas noteiktāk, lai celtu sabiedrības apziņu par līdztiesības un vienlīdzīgas attieksmes principiem un par līdzekļiem, kas pieejami šo jautājumu risināšanai. Šādi pasākumi jāveic ne vien pilsoniskās sabiedrības organizācijām, bet arī valsts pārvaldes iestādēm, un tajos jāiesaista darba

devēji, sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji, plašsaziņas līdzekļi un mērķtiecīgi – arī policijas un tiesu sistēmas darbinieki.

44. Šajā sakarā Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka Latvijas tiesu prakse diskriminācijas lietās ir ļoti ierobežota. Lai gan šajā ziņā novērota pozitīva attīstība, diskriminācijas upuri reti izmanto pieejamos aizsardzības līdzekļus – tiesas vai cilvēktiesību aizsardzības iestādes – lai panāktu diskriminācijas aizlieguma vai vienlīdzīgas attieksmes principu ievērošanu. Konsultatīvā komiteja ir nopietni nobažījusies par to, ka 2006. gada septembrī Valsts valodas centra inspektori sodījuši ar naudas sodu toreizējo Valsts cilvēktiesību biroju par krievu un angļu valodās iespiestu brošūru izplatīšanu sabiedrības informēšanai. Komiteja arī atzīmē, ka šādu iestāžu izstrādātus informatīvus materiālus var piedāvāt nevis latviski, bet kādā citā valodā vienīgi pēc attiecīgās personas īpaša lūguma. Šādi ierobežojumi ir pretrunā ar efektīvu cīņu pret diskrimināciju un ir jāpārskata.
45. Ievērojot iepriekš minēto, Konsultatīvā komiteja ar interesi atzīmē, ka Latvijas tiesa (Jelgavas tiesa 2006. gadā) pirmoreiz pasludinājusi spriedumu, kurā atzīts, ka notikusi diskriminācija etniskās piederības dēļ, un piesprieda kompensāciju cietušajai – romu tautības sievietei, kurai atteikts pieņemt viņu darbā. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir īpaši svarīgi, lai Latvijas tiesas lietu iztiesāšanā pievērstu vajadzīgo uzmanību noziedzīgo nodarījumu rasistiskajiem un etniskajiem motīviem, un ka jāveicina sabiedrības apziņa par šādiem gadījumiem un atbilstošu spriedumu taisīšana.

Vispārējās konvencijas aizsardzības piemērošana nepilsoņiem, kuri identificē sevi ar kādu mazākumtautību

46. Atzīstot, ka Latvijā ir neliels skaits lietu par it kā notikušu diskrimināciju, Konsultatīvā komiteja pasvīturo, ka bažas, ko Komiteja šajā Atzinumā daudzkārt paudusi attiecībā uz citiem Vispārējās konvencijas pantiem, jo īpaši mazākumtautību valodu lietošana saskaņā ar 10. un 11. pantu un līdzdalība sabiedriskajā dzīvē saskaņā ar 15. pantu, ir saistītas arī ar Vispārējās konvencijas 4. panta piemērošanu. Komisija arī atzīmē "nepilsoņa" statusa potenciāli diskriminējošo ietekmi uz indivīdiem, kuri identificē sevi ar mazākumtautībām, jo šis statuss izriet no Latvijas paziņojuma par Vispārējās konvencijas personiskās piemērošanas jomu (skatīt iepriekšējos komentārus par 3. pantu).
47. Attiecībā uz to Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka vairāk kā 370 000 personām, kuras identificē sevi ar kādu mazākumtautību⁹, joprojām nav Latvijas pilsonības – un arī kādas citas valsts pilsonības – pat tad, ja šie cilvēki dzimuši Latvijā un gadu desmitiem tur dzīvojuši. "Nepilsoņa" tiesiskā statusa dēļ šīm personām nevar piemērot atsevišķas svarīgas Vispārējās konvencijas prasības, jo Latvijas likumdošana paredz izņēmumus attiecībā uz tām. Vispirms Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka šīm personām liegta tiesības piedalīties

⁹ Procedūra Latvijas pilsonības iegūšanai naturalizācijas ceļā ieviesta 1995. gada februārī. No 1995. gada februāra līdz 2008. gada janvārim Latvijā naturalizējušies 127,000 cilvēku. Pēc Pilsonības un migrācijas pārvaldes datiem, 2008. gada 1. janvārī no 2 276 282 Latvijas iedzīvotājiem 372 421 ir nepilsonis, tostarp 245 000 etnisko krievu.

sabiedriskajā dzīvē, vēlot un/vai kandidējot vietējo padomju, Saeimas un Eiropas Savienības mēroga vēlēšanās, un ieņemt amatus civildienestā – tiesības, kuras Konsultatīvā komiteja uzskata par būtiskām pie mazākumtautībām piederošu personu aizsardzībai, jo šīs tiesības nepieciešamas daudzu citu Vispārējā konvencijā iekļautu tiesību izmantošanai.

48. Ņemot vērā Latvijas vēsturiskos un politiskos apstākļus, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka pilsonības kritērijs, kurš tika ieviests, nosakot to tiesību loku, kuras piešķirtas personām, kas pieder pie mazākumtautībām, rada vairāk problēmu nekā citās starpnacionālo attiecību situācijās, un tādēļ būtu jāaizstāj ar citiem kritērijiem, tādiem kā pastāvīga un atļauta uzturēšanās valstī (skatīt arī turpmākos komentārus par 15 pantu).
49. Konsultatīvā komiteja pauž īpašas bažas par šādu situāciju, ko tā uzskata par nesavienojamu ar Vispārējās konvencijas 4. pantā izklāstītajiem principiem. Komisija atzīmē, ka, kaut gan Latvija savā paziņojumā skaidri attiecina Vispārējās konvencijas aizsardzību uz saviem "nepilsoņiem", paredzot šādu aizsardzību valsts likumdošanā, šie nepilsoņi nevar baudīt vairākas nozīmīgas tiesības, ko Vispārējā konvencijā paredz mazākumtautībām. Konsultatīvā komiteja spiesta uzsvērt, ka saskaņā ar Konvencijas 1. pantu tiesības un brīvības, kuras tā aizstāv, ir cilvēktiesības un veido daļu no starptautiskās cilvēktiesību aizsardzības sistēmas¹⁰. Komisija atgādina, ka saskaņā ar Konvencijas 2. panta prasībām, līgumslēdzēja valsts apņemas tās nosacījumus "īstenot taisnīgi, ar sapratni un toleranci, saskaņojot labu kaimiņattiecību, draudzīgu attiecību un starpvalstu sadarbības principus".
50. Ņemot vērā "nepilsoņu" īpaši lielo skaitu un viņu gadiem ilgo saikni ar Latviju, valsts iestādēm ieteicams izvēlēties atklātāku pieeju, interpretējot un piemērojot likumdošanu par mazākumtautībām attiecībā uz "nepilsoņiem". Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir būtiski šajā ziņā nodrošināt pilnu atbilstību diskriminācijas aizlieguma un līdztiesības principiem. "Nepilsoņiem" it īpaši nedrīkst liegt tiesības, kuras ļautu viņiem efektīvi iesaistīties sabiedrības dzīvē. Tādēļ būtu derīgi pārskatīt likumdošanu, politiku un praksi attiecībā uz "nepilsoņu" vēlēšanu tiesībām vietējo pašvaldību līmenī un šo personu pieeju amatam un profesijām, kas saistīti ar civildienestu (skatīt arī komentārus par 15. pantu).

Valodas prasmes prasības naturalizācijai

51. Kā norādījis vairākums personu, ar kurām apspriedās Konsultatīvā komiteja, ļoti daudziem nelatviešiem lielākais šķērslis ir latviešu valodas prasmes pārbaude personām, kuras vēlas iegūt pilsonību, un šajā gadījumā obligātās prasības valodas zināšanu apjomam. Pēc oficiālās statistikas datiem pēdējos gados ievērojami pieaudzis to personu īpatsvars, kuras nespēj nokārtot iepriekšminēto pārbaudi¹¹.

¹⁰ Skatīt arī [Eiropas Padomes] Venēcijas komisijas Ziņojumu par "nepilsoņu" un minoritāšu tiesībām, CDL-AD(2007)001, 2007. gada 18. janvārī, 76., 90., 142. punkts un 144. punkta otrā atkāpe.

¹¹ No 2001. līdz 2004. gadam šis īpatsvars bija 5% vai 6% no tiem, kuri kārtoja pārbaudi, bet 2006. gadā rādītājs pieauga līdz 30%. Vienlaikus tie paši avoti norāda, ka 2008. gada sākumā no visiem

52. Konsultatīvā komitejas kompetencē nav spriest par valodas prasmes līmeni, kāds šādos gadījumos piemērojams. Tomēr Komisija atzīmē, ka šajā jautājumā pastāv atšķirīgi viedokļi un ka it īpaši mazākumtautību pārstāvji uzskata šīs prasības par pārmērīgām. Komisija arī saņēmusi informāciju, ka nesen veiktie pasākumi attiecībā uz praktiskajiem apstākļiem, kādos notiek pārbaudes, kopā ar dažu politiķu neatsaucīgo attieksmi var būt iebiedējuši pārbaudes kandidātus un atturējuši personas, kuras varētu gūt labumu no naturalizācijas.
53. Kā teikts Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes piedāvātajā papildu informācijā, šīs pārbaudes pakāpeniski uzlabotas kopš to ieviešanas 1995. gadā, un pēdējais (trešais) modelis izstrādāts sadarbībā ar starptautiskiem ekspertiem, pamatojoties uz šajā jomā pastāvošiem starptautiskiem standartiem, tostarp tiem, ko izstrādājusi Eiropas Valodas testētāju asociācija (*Association of Language Testers in Europe, ALTE*). Atbildīgo iestāžu mērķis ir panākt, ka pilsonības pretendenti, lai viņi varētu sekmīgi integrēties Latvijas sabiedrībā, spēj apmierinoši sazināties latviešu valodā parastās ikdienas situācijās. Konsultatīvā komiteja arī tika informēta, ka nesen Eiropas Valodas testētāju asociācijas nosūtīts revidents veicis revīziju latviešu valodas prasmes pārbažu norises kārtībai un saturam. Cerams, ka šīs revīzijas rezultāti, kuriem drīzumā jānāk klajā, dos iespēju atbildīgajām iestādēm Latvijā pilnveidot valsts valodas prasmes pārbaudes sistēmu.
54. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē šo informāciju. Komiteja uzskata, ka ir būtiski nodrošināt pārbažu atbilstību šajā jomā pastāvošajiem starptautiskajiem standartiem, vienlaikus ņemot vērā arī īpašo situāciju Latvijā (skatīt iepriekš, 20. un 50. punktu). Turklāt Komiteja rosina valsts iestādes panākt, ka tiek radīti visi apstākļi, lai pilsonības kandidātiem pārbaudes norises gaitā sniegtu vajadzīgo pašpaļāvību apliecināt savas zināšanas latviešu valodā un vēlmi iekļauties Latvijas sabiedrībā. Šajā ziņā ir būtiski, lai valdība arī turpmāk pievērstu vajadzīgo uzmanību atbilstošu latviešu valodas kursu piedāvājumam un pieejamībai un aktīvi veiktu pasākumus, radot labas gribas gaisotni un spēcīgu motivāciju naturalizēties (skatīt arī turpmākos secinājumus par 14. pantu).

5. pants

Atbalsts pie mazākumtautībām piederošu personu kultūras un identitātes saglabāšanai un attīstībai

oficiālajā statistikā norādītajiem bezdarbniekiem (52 321 persona), 13% nebija valsts valodas prasmes apliecības, 12% bija apliecība par latviešu valodas prasmes zemāko līmeni, 15% - par vidējo līmeni, kamēr 54% bija mācījušies latviešu valodas kursus (Valsts valodas prasmes pārbaudes komisijas informācija).

55. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka spēkā esošie Latvijas tiesību akti paredz skaidras garantijas pie mazākumtautībām piederošu personu kultūras un identitātes saglabāšanai un attīstībai. Latvijas Republikas Satversmes 114. pants garantē personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Bez tam 1991. gada likuma par mazākumtautībām 10. pants noteic, ka Latvijas Republikas valsts institūcijas sekmē materiālo apstākļu radīšanu Latvijas teritorijā dzīvojošo nacionālo un etnisko grupu izglītības, valodas un kultūras attīstībai, paredzot tam valsts budžetā noteiktas summas. Konsultatīvā komiteja tomēr vēlas norādīt, ka pēc aptaujāto vairākuma domām 1991. gada likums ir novecojis un izrādījies neefektīvs.
56. Konsultatīvā komiteja atzīmē aktīvo darbu, ko šajā jomā veic Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (turpmāk – Integrācijas lietu sekretariāts). Komiteja it īpaši atzīmē šīs iestādes pūliņus, palīdzot mazākumtautību organizācijām iegūt nepieciešamo veiktspēju projektu attīstībā un organizāciju vadībā.
57. Komiteja atzīmē arī partnerību, ko Latvijas Republikas Kultūras ministrija izveidojusi ar Latvijas nacionālo kultūras biedrību asociāciju (LNKBA), kura pulcē 21 dažādu etnisku grupu biedrības un apvienības, lai finansētu šo organizāciju kultūras darbību. LR Nacionālajā ziņojumā minēti daudzi kultūras projekti un pasākumi, ko šīs organizācijas aizgādībā organizējušas dažādas kopienas. Šeit jāatzīmē, ka projekti ar multikulturālu raksturu ieņem ievērojamu vietu valsts atbalstītu projektu vidū.
58. Vietējo pašvaldību līmenī apsveic zināmu pašvaldību centienus atbalstīt mazākumtautību kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību un jo īpaši atzīmē Daugavpils pilsētas pašvaldības piemēru. Pilsētas Dome, kurā ir integrācijas komisija, pievērš īpašu uzmanību dažādu mazākumtautību kopienu kultūras pasākumiem, mazākumtautību skolām un kultūru mijiedarbībai. Pašvaldības atbalstīts kultūras centrs, kurš pieejams visām mazākumtautību kopienām, piedāvā gan mazākumtautību, gan pamatnācijas pārstāvjiem daudzveidīgas iespējas organizēt kultūras pasākumus un arodapmācības kursus, kā arī sanāksmes un pasākumus, kas palīdz kopienām labāk iepazīt citai citu. Dažām mazākumtautībām ir savi kultūras centri. Lai saglabātu un attīstītu mazākumtautību savdabību un uzlabotu sabiedrības integrāciju, Latvijā būtu nepieciešams vairāk šādu iniciatīvu.
59. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka dažām mazākumtautību kopienām, tādām kā poļi un vācieši, divpusēja sadarbība un atbalsts no etniskās izcelsmes valstīm (*kin-states*) derīgs un iedarbīgs līdzeklis, lai veicinātu centienus saglabāt un attīstīt viņu valodu, kultūru un īpašās tradīcijas. Tomēr jāuzsver, ka šāda palīdzība, lai cik nozīmīga tā nebūtu, neaizstās lomu, kas jārealizē valstij saskaņā ar tās likumdošanu un starptautiskām saistībām, saglabājot un attīstot tās teritorijā mītošo mazākumtautību kultūras identitāti (skatīt arī EDSO Augstā komisāra ieteikumus par nacionālajām minoritātēm starpvalstu attiecībās 2008. gada jūnija Bolzano/Bozenas konferencē - "*Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in Inter-State Relations*").

60. Konsultatīvā komiteja apsveic atbalstu, arī finansiālu, kas gan valsts, gan pašvaldību līmenī tiek sniegts ebreju kopienai, lai uzturētu memoriālos objektus, muzejus un citas iestādes, kas svarīgas šīs kopienas identitātes saglabāšanai. Tomēr Komiteja atzīmē, ka šīs kopienas pārstāvji ziņojuši par sarežģījumiem, ja viņu bērniem skolā jāierodas kārtot eksāmenus ebreju reliģisko svētku dienās. Konsultatīvā komiteja saprot, ka agrāk tikuši rasti risinājumi, lai izvairītos no šādām grūtībām, un rosina valsts iestādes arī turpmāk šajos jautājumos izrādīt atvērtību un izpratni.

Finansēšana

61. Neraugoties uz iepriekš minētajiem pozitīvajiem novērojumiem, Konsultatīvā komiteja ir nobažījiesies par pēdējā laikā vērojamo tendenci sarukt mazākumtautību kultūras attīstībai piešķirtajam valsts finansējumam, un tas aizvien vairāk apgrūtina iepriekš minēto tiesisko garantiju efektīvu piemērošanu.
62. Oficiāli avoti apliecinājuši satraucošu tendenci: kopš 2006. gada turpina samazināties mazākumtautību organizācijām paredzētie valsts budžeta līdzekļi. Kaut arī piešķirumi mazākumtautību nevalstiskām organizācijām 2006. gadā sasniedza 144 600 LVL un 2007. gadā nedaudz palielinājās līdz 153 000, jau 2008. gadā tām paredzētā summa samazinājās līdz 91 059 LVL. Oficiālā statistika arī rāda, ka ievērojami samazinājies finansējums projektiem un organizācijām (romu un multietniskām organizācijām), kuru mērķis ir veicināt romu integrāciju Latvijas sabiedrībā (no 30 000 LVL 2006. gadā līdz 18 000 LVL 2007. gadā un 20 000 LVL 2008. gadā).
63. Vēl viena mazākumtautību pārstāvju pacelta problēma ir mazākumtautību kultūras attīstībai piešķirto valsts dotāciju stabilitāte un nepārtrauktība. Pirmkārt, līdzekļu piešķiršana projektiem tikai konkursa kārtībā liedz visām mazākumtautību grupām vienādu piekļuvi finansējumam un iespēju regulāri un stabili organizēt savus kultūras pasākumus. Tas īpaši skar skaitliski mazākas minoritātes, kuras arī vērsa uzmanību uz sarežģītajām finansējuma iegūšanas procedūrām. Otrkārt, Konsultatīvā komiteja arī ar bažām atzīmēja apgalvojumus, ka valsts iestādes apsver iespēju pārtraukt valsts finansējuma piešķiršanu mazākumtautību organizācijām. Kā apgalvo mazākumtautību pārstāvji, šāda rīcība faktiski liegs tām iespēju turpināt savu darbību, un mazākumtautību kopienām tādēļ būs īpaši grūti attīstīt savu kultūras dzīvi.
64. Atbildot uz to, Integrācijas lietu sekretariāts informēja Padomdevējo komiteju par nesen paveikto, izstrādājot mazākumtautību atbalsta programmu, kura, ja valdība to apstiprinās, ļaus nostiprināt pozīciju, kas valsts budžetā piešķirta mazākumtautībām, un tādējādi dos iespēju prognozēt un plānot finansējuma dotācijas. Konsultatīvā komiteja apsveic faktu, ka pirms šīs programmas iesniegšanas apstiprināšanai valdībā tā tika nosūtīta mazākumtautību organizācijām komentēšanai. Komiteja cer, ka valsts iestādes pievērsīs programmu pienācīgi izvērtēs un meklēs vislabākos risinājumus finanšu grūtībām, ar kādām sastopas mazākumtautību organizācijas.

65. Valsts iestādēm jāizvērtē mazākumtautībām atvēlētie finanšu resursi un, ja vajadzīgs, jāveic nepieciešamie pasākumi, lai šie resursi būtu atbilstoši pastāvošajām vajadzībām. Šajā analīzē iesaistāmi arī mazākumtautību pārstāvji, un viņu viedoklis jāņem vērā, pieņemot lēmumus šajā jomā, tostarp arī jautājumos par valsts dotāciju iegūšanas kārtību.

Kultūras centri

66. Kultūras centru pastāvēšana, šķiet, ir Latvijas mazākumtautību prioritāte. Kaut gan atsevišķās pašvaldībās, piemēram, Daugavpilī, mazākumtautībām ir pieejamas telpas un aprīkojums savas darbības attīstīšanai, tostarp atbalsts no savām etniskās izcelsmes valstīm (*kin-states*), citām mazākumtautībām šādu iespēju nav, un tādas nav nodrošinātas arī visos reģionos, kur dzīvo mazākumtautības. Piemēram, igauņu un moldāvu-rumāņu minoritātes ziņojušas par grūtībām uzturēt savus kultūras centrus. Citas mazākumtautības, piemēram, baltkrievi, kuriem šāda centra nav, ierosināja izveidot valsts finansētu "tautību namu", kurš būtu atvērts visām mazākumtautībām.
67. Konsultatīvā komiteja rosina valsts iestādes izvērtēt mazākumtautību kultūras centru stāvokli un vajadzības šajā jomā un kopā ar mazākumtautību pārstāvjiem meklēt risinājumus, lai reaģētu uz šīm vajadzībām.

6. pants

Aizsardzība pret diskrimināciju, naidīgumu un vardarbību, kas pamatojas uz etnisko izcelsmi

68. Konsultatīvā komiteja atzinīgi vērtē Latvijas veiktos pasākumus, stiprinot tiesisko aizsardzību pret rasu vai etniskas diskriminācijas izpausmēm, naidīgumu vai vardarbību. 2006. gada oktobrī pret rasismu vērstā likumdošana tika nostiprināta, iekļaujot Kriminālkodeksā normas (48. pants) par rasistiskiem motīviem kā vainu pastiprinošu apstākli, izdarot kriminālnoziedzumu. 2007. gada jūlijā tika grozīts Krimināllikuma 78. pants par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu, paredzot stingākus sodus par gadījumiem, kad šāda naida izraisīšana saistās ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem, kā arī tad, ja to izdarījis ierēdnis, kāda uzņēmuma vai organizācijas darbinieks, vai tad, ja izmantota automatizēta datu apstrādes sistēma. Līdzīgi, Krimināllikuma jaunajā 149.¹ pantā, kas stājās spēkā 2007. gada jūlijā, paredzētas sankcijas, ja atkārtoti pārkāpts aizliegums diskriminēt, pamatojoties uz rasi vai etnisko piederību, kā arī citu iemeslu dēļ.
69. Attiecībā uz šo tiesību normu ieviešanu jāatzīmē, ka pēdējos gados ierosināti vairāki desmiti lietu par iespējamiem Krimināllikuma 78. panta pārkāpumiem, tostarp lietas par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu, it īpaši internetā un drukātos plašsaziņas līdzekļos, un rasistiski motivētas vardarbības gadījumiem. Konsultatīvā komiteja ar nožēlu atzīmē, ka dažreiz nopietni pārkāpumi tiek klasificēti kā huligānisms, un atbildīgās varas iestādes, gan policija, gan tiesa, tikai retumis ņem vērā rasistiskos motīvus. Turklāt to lietu skaits, kad par rasistiski motivētu noziedzīgu nodarījumu tiek piespriests cietumsods, ir visai neliels, un vainīgajiem tiek piespriesti diezgan viegli sodi.

Konsultatīvā komiteja atzinīgi vērtē faktu, ka 2007. gada janvārī pirmoreiz piespriesti cietumsodi par rasistiskas dabas uzbrukumiem.

70. Neraugoties uz šādu pozitīvu attīstību, Konsultatīvā komiteja ir nobažījusies, ka Latvijā joprojām tiek saņemti ziņojumi par rasistiskiem incidentiem, un to skaitam ir tendence pieaugt. Vienlaikus interneta diskusiju grupās vai komentāros par rakstiem aizvien biežāk tiek izteikti neiecietīgi vai naidīgi viedokļi ne vien par krieviem, ebrejiem un minoritātēm, kas pieder pie citas rases, bet arī par personām, kuras pieder pie pamatnācijas. Komiteja mudina valsts iestādes rīkoties noteiktāk, pārraugot situāciju un pieņemot sankcijas pret rasisma un neiecietības izpausmēm, un pret kūdīšanu uz rasu naidu un neiecietību internetā, vienlaikus ievērojot tiesības uz izpausmes brīvību.
71. Pēc Konsultatīvās komitejas domām valsts iestādēm ir būtiski panākt, ka tiek izpildīti visi nosacījumi, lai pienācīgi apkarotu un sodītu šādu rīcību. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē 2005. gada maijā pieņemto Valsts policijas darbinieka profesionālās ētikas un uzvedības kodeksu. Komisija arī atzīmē 2003. gadā izveidoto Valsts policijas Iekšējās drošības biroju, kura pienākums ir uzraudzīt policijas darbu, cilvēktiesību ievērošanu, kā arī veikt dienesta pārbaudes par policijas darbinieku pieļautajiem pārkāpumiem un pieņemt attiecīgas sankcijas.
72. Atzinīgi vērtējot šādu pozitīvu veikumu un pilsoniskās sabiedrības ieviestos projektus, lai paaugstinātu policijas un tieslietu sistēmas darbinieku apziņu neiecietības un rasisma jautājumos, Konsultatīvā komiteja tomēr uzskata, ka šajā jomā nepieciešama noteiktāka rīcība. Politikas pamatnostādnes jāiekļauj informācijas sniegšanas sabiedrībai par kriminālsodiem, kas paredzēti par rasisma izpausmēm, un par tiesiskas aizsardzības līdzekļiem, kas pieejami cietušajiem.

Iecietība un starpkultūru dialogs

73. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka starpkultūru dialogs turpina attīstīties Latvijas sabiedrībā, kuru parasti raksturo iecietības un savstarpējas cieņas gaisotne, kā arī labas starpetniskās attiecības vietējā līmenī. Daudzi respondenti pozitīvi atzīmējuši daudzās jauktās laulības starp dažādu mazākumtautību kopienu pārstāvjiem un dažādu kopienu pārstāvju kopdzīvi. Kā norāda valsts iestādes, kopš neatkarības atjaunošanas "sabiedrības integrācijas" politika kļuvusi par vienu no Latvijas galvenajām prioritātēm.
74. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka multietniskā sabiedrībā, kāda ir Latvijas sabiedrība, šādi centieni ir īpaši svarīgi, lai panāktu sociālo stabilitāti un starp visiem sabiedrības locekļiem neatkarīgi no viņu etniskās izcelsmes attīstītu iecietības, savstarpējas cieņas un sapratnes gaisotni. Komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka pašlaik tiek realizētas vairākas programmas, lai veicinātu sabiedrības integrāciju, piemēram, Nacionālā programma iecietības veicināšanai 2005.-2009. gadam vai valsts programma "Čigāni (romi) Latvijā 2005.-2009." Turklāt izstrādāt politikas plānošanas dokuments, nosakot "Sabiedrības integrācijas politikas pamatnostādnes 2008.-2018."

75. No institūciju aspekta šo programmu izstrādi un ieviešanu koordinē Īpašu uzdevumu ministrija, kas izveidota 2002. gadā, ar sabiedrības integrācijas lietu sekretariātu, kas atbild par daudz kultūru dialogu un sadarbību starp dažādām etniskām grupām Latvijā. Kopš 2001. gada sociālās integrācijas projekti cita starpā finansēti no Sabiedrības integrācijas fonda, kura budžetu veido valsts finansējums un starptautiski un privāti līdzekļi.¹² Tomēr mazākumtautību pārstāvji ziņojuši par grūtībām, ar kādām jāsastopas, tiecoties iegūt finansējumu no šī Fonda.
76. Konsultatīvā komiteja arī apsveic atsevišķu multietnisku pašvaldību (tādu kā Daugavpils) centienus uzturēt iecietības un sadarbības klimatu un, cieši sadarbojoties attiecīgajām pašvaldībām un mazākumtautību apvienībām, nodrošināt iespēju izpausties dažādām kultūras identitātēm.
77. Izglītības jomā Komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka daudzveidības, iecietības un rasisma apkarošanas jautājumi iekļauti izglītības satura standartos un mācību materiālos pamatskolām un vidusskolām, kā arī izglītības darbinieku tālākizglītbai.
78. Neraugoties uz šīm pozitīvajām norisēm, Latvijas valsts iestādes joprojām saskaras ar ievērojamiem izaicinājumiem. Etniskā izcelsme, naturalizācija un valodas lietošana joprojām ir īpaši jūtīgas tēmas Latvijas sabiedrībā izvērstajās debatēs – gan plašsaziņas līdzekļos, gan izglītības sistēmā, gan politiskajās aprindās, un izraisa kaismīgu domu apmaiņu dažādos Latvijas sabiedrības slāņos, it īpaši vēlēšanu laikā.
79. Kaut gan kopumā minoritātes un majoritāte pašlaik dzīvo saskaņā, ir pārāgri runāt par pilnīgu integrāciju, īpaši attiecībā uz pamatā krieviski runājošo minoritāti. Konsultatīvo komiteju sevišķi uztrauc fakts, ka daži plašsaziņas līdzekļi un politiķi turpina paust izteikumus, kuru mērķis ir provocēt spriedzi starp latviešiem un personām, kas pieder pie mazākumtautībām, it īpaši krieviem. Komitejai par lielu nožēlu jāatzīst, ka daži Saeimas deputāti Saeimas debašu laikā pauduši viedokļus, ko raksturo neiecietība un pat naidīgums pret mazākumtautībām.
80. Atsevišķi plašsaziņas līdzekļi, gan tādi, kuru auditorija ir pamatnācija, gan tādi, kuru auditorija ir pamatā krievvalodīgie, turpina izteikt aizskarošus viedokļus par otru kopieni, neraugoties uz daudzajiem valsts pārvaldes iestāžu un NVO īstenotajiem projektiem, lai veicinātu iecietību un savstarpēju sapratni. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka plašsaziņas līdzekļu profesionāļiem noteikti jāizstrādā žurnālistu ētikas noteikumi un attiecīgi mehānismi, lai nepieļautu un/vai uzraudzītu šādu domu apmaiņu plašsaziņas līdzekļos.
81. Turklāt joprojām tiek saņemta informācija par neiecietīga rakstura, diskriminējošām vai pat rasistiskām runām un rīcību, vērstām pret romiem,

¹² Pēc oficiāliem avotiem, kopš Fonda izveides organizācijām un projektiem integrācijas jomā piešķirti aptuveni 10 000 000 EUR (kopējais apjoms, tostarp ES finansējums).

atsevišķām reliģiskām grupām un citas rases un ārienes minoritātēm jeb t.s. "redzamajām" minoritātēm, kas nesen ieradušās Latvijā (Āfrikas, Āzijas un Kaukāza izcelsmes personas). Konsultatīvā komiteja šajā sakarā atgādina, ka 6. panta piemērošanas joma ir plaša un ietver arī personas, kas pieder pie citām grupām, kuras tradicionāli nav dzīvojušas attiecīgajā valstī, tostarp nepilsoņus, bēgļus un patvēruma meklētājus.

82. Konsultatīvā komiteja arī pauž bažas par antisemitisma izpausmēm, kas pēdējos gados sastopamas Latvijā. Kamēr kopumā antisemitisms nav mūsdienīgu Latvijas sabiedrības raksturīga iezīme, tā gadījumi vērojami par spīti īpašajiem pasākumiem, ko valsts iestādes nesen veikušas, lai celtu sabiedrības apziņu par ebreju kopienas vēsturi un kultūras savdabību. Komiteja atzīmē, ka šīs izpausmes, kas paliek kā atsevišķi gadījumi, īpaši vērojamas internetā. Konsultatīvā komiteja rosina atbildīgajām valsts iestādēm censties panākt, ka skolu programmas labāk atspoguļo vēsturi un ebreju kopienas problēmas, kā arī dažādus antisemitisma aspektus.
83. Valsts iestādes arī uzskata, ka latviešu valodas apguve personām, kas pieder pie mazākumtautībām, ir galvenais integrācijas līdzeklis, un šajā jomā tiek veikti īpaši pasākumi, tostarp izveidojot Latviešu valodas apguves valsts aģentūru. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka centieni veicināt latviešu valodas apguvi un lietošanu mazākumtautību pārstāvju vidū ir likumiski. Tomēr komiteja uzskata, ka valsts valodas stiprināšanai izraudzītā pieeja, kā arī sistemātiskā kontrole un sodi, ko šajā jomā piemēro Valsts valodas centrs, var kavēt vēlamā mērķa sasniegšanu (skatīt arī tālāk komentārus par 10. pantu).

Naturalizācijas process

84. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē uzlabojumus naturalizācijas procesa noteikumos un kārtībā kā daļu no centieniem stiprināt integrācijas pasākumus. Komiteja atzīmē, ka valsts iestādes norādījušas, ka 1998. gada referendumā apstiprinātie grozījumi Pilsonības likumā paplašinājuši to personu loku, kam ir tiesības uz Latvijas pilsonību. Turklāt veikti pasākumi, lai rosinātu cilvēkus naturalizēties. Piemēram, pretendenti, kuri sasnieguši 65 gadu vecumu, valodas prasmes pārbaudē nav jākārtā pārbaudes rakstiskā daļa. Arī mazākumtautību skolu absolventi, kuri noteiktā līmenī ir nokārtojuši centralizētos latviešu valodas un literatūras eksāmenus, ir atbrīvoti no latviešu valodas prasmes pārbaudes. Konsultatīvā komiteja arī atzinīgi novērtē to, ka noteiktām personu grupām samazināta valsts nodeva par naturalizēšanos, un tiek veikti pasākumi, lai attiecīgām iedzīvotāju grupām sniegtu vajadzīgo informāciju, tostarp informācijas kampaņa, paredzēta "nepilsoņiem", kuriem ir bērni, kas dzimuši pēc 1991. gada 21. augusta. Atvērts Naturalizācijas pārvaldes Informācijas centrs ar filiālēm attiecīgās pašvaldībās.
85. Šo pasākumu¹³ rezultātā pieaudzis pieteikumu skaits, un vairāku pēdējo gadu laikā naturalizācijas procesa temps kļuvis stabilāks, īpaši laika posmā pirms Latvijas iestāšanās ES un tieši pēc tam. Pēc Ārlietu ministrijas sniegtās

¹³ Papildu informācijai skatīt Naturalizācijas pārvaldes tīmekļa vietni (www.np.gov.lv)

informācijas, Konsultatīvās komitejas apmeklējuma laikā aptuveni 82% Latvijas iedzīvotāju bija Latvijas pilsonība.

86. Konsultatīvā komiteja atzinīgi vērtē šo veikumu un jo īpaši - Naturalizācijas pārvaldes aktīvo darbību; tomēr Komitejai rada nopietnas bažas naturalizācijas tempa palēnināšanās pēdējā laikā (pēc Naturalizācijas pārvaldes datiem, 2005. gadā reģistrēts lielākais skaits naturalizācijas gadījumu - 19 169, bet tad rādītāji nokritās līdz 16 349 gadījumiem 2006. gadā un 6826 gadījumiem - 2007. gadā) un lielais skaits Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju, kuriem joprojām ir "nepilsoņa" statuss un kuri pakļauti augstam sociālās atstumtības riskam.
87. Vairums naturalizācijas procesā iesaistītie atzīmē, ka sastapušies ar grūtībām saistībā ar naturalizācijas kārtību, it īpaši attiecībā uz valsts valodas pārbaudi un vidi, kādā tā notiek, un uzskata, ka tas liek šķēršus viņu centieniem naturalizēties un viņus diskriminē. Pēc dažu nevalstisku avotu viedokļa, valodas prasmes prasības esot pārāk augstas, naturalizācijas kārtības nosacījumi - pārmērīgi sarežģīti, un tādēļ daudzi nelatvieši jūtot, ka nekad nespēs iegūt pilsonību (skatīt arī iepriekšējos komentārus par 4. pantu, 51. līdz 54. pants).
88. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka saskaņā ar spēkā esošiem tiesību aktiem, "nepilsoņu" un bezvalstnieku bērni, kas dzimuši Latvijā pēc 1991. gada 21. augusta var iegūt Latvijas pilsonību atzīšanas kārtībā (līdz 15 gadu vecumam, bez valsts valodas prasmes pārbaudes), ja viņu vecāki to vēlas. Tomēr Konsultatīvā komiteja ar bažām norāda, ka ievērojamam skaitam "nepilsoņu" bērnu, kuri dzimuši pēc 1991. gada 21. augusta, joprojām nav pilsonības. Īpaši satraucoši ir tas, ka šāda situācija joprojām pastāv, neraugoties uz veiktajiem pasākumiem, lai atvieglotu viņu iespējas naturalizēties un valsts iestāžu organizētajām informatīvajām kampaņām šajā jomā. Konsultatīvā komiteja mudina Latviju risināt šo situāciju prioritārā kārtā, apzināt tās cēloņus un veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai panāktu uzlabojumu.
89. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka viens no faktoriem, kas mazinājis interesi par Latvijas pilsonības iegūšanu, ir negatīvā politiskā atmosfēra, kas apņem naturalizācijas procesu un ir īpaši jūtama, gatavojoties vēlēšanām. Dažas likumdošanas iniciatīvas pat ierosina izbeigt naturalizācijas procedūru un piešķirt pilsonību ar atsevišķiem Saeimas lēmumiem vienīgi personām, kas atrodas reģistrētā laulībā ar Latvijas pilsoņiem. Citi priekšlikumi, tostarp no Tieslietu ministrijas, ierosina pilsonības piešķiršanas nosacījumus un kārtību padarīt stingrākus, jo sevišķi pastiprinot valodas prasmes prasības. Šie apstākļi daļēji palīdz izskaidrot daudzu "nepilsoņu", it īpaši vecāka gadagājuma personu nevēlēšanos uzsākt naturalizācijas procesu. Konsultatīvā komiteja arī izprot, kāda nozīme šai sakarā ir Latvijas dalībai ES un Latvijas "nepilsoņiem" pavērtajām iespējām bez īpašiem ierobežojumiem ceļot pa ES dalībvalstīm. Komisija arī atzīmē, ka pēdējā laikā dažādu ES dalībvalstu darba tirgus atvērts arī Latvijas "nepilsoņiem". Konsultatīvā komiteja apzinās, ka šāda situācija vismaz daļēji izskaidro, kādēļ pēdējos gados ievērojami sarucis naturalizācijas iesniegumu skaits (no 21 279 iesniegumiem 2004. gadā līdz 3308 iesniegumiem 2007. gadā). Tomēr Komisija vēlas uzsvērt, ka iekšpolitiskā atmosfēra valstī, tostarp politiķu izteikumi par valodas jautājumiem un

sabiedrības izpratne par latviešu valodas prasmes pārbaužu kārtību un vidi, kādā tās norit, attur cilvēkus pieteikties naturalizācijai. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka valsts iestādēm rūpīgi jāizvērtē šī situācija un jo sevišķi tie faktori, kas ietekmē naturalizācijas gaitu, un jāatrod piemērotāki veidi tās paātrināšanai.

90. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka pašreizējā situācija Latvijā rada bažas attiecībā uz Vispārējās konvencijas 6. panta 2. punkta piemērošanu un ka, ļaujot šādai situācijai turpināties, tiks nopietni kavēta gan attiecīgo personu integrācija sabiedrībā, gan iecietības gars, starpkultūru dialogs un savstarpējā izpratne Latvijas sabiedrībā. Pēc Konsultatīvās komitejas domām, ir būtiski iedarboties uz faktoriem, kas attur cilvēkus no aktīvākas naturalizācijas, un tas Latvijas valsts iestādēm prasīs rīkoties enerģiskāk un apņēmīgāk. Tas no vienas puses nozīmē papildu pasākumus naturalizācijas atvieglošanai un veicināšanai, tostarp lielākus ieguldījumus valodas apmācībā nelatviešiem, un no otras puses "nepilsoņu" aizsardzību pret jebkādiem nepamatotiem šķēršļiem viņu naturalizācijai.

7. pants

91. Pamatojoties uz informāciju, kas pašlaik ir tās rīcībā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šī panta ieviešana sakarā tai nav nekādu konkrētu piezīmju.

8. pants

92. Pamatojoties uz informāciju, kas pašlaik ir tās rīcībā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šī panta ieviešana sakarā tai nav nekādu konkrētu piezīmju.

Tiesiskais regulējums

93. Audiovizuālā sektora tiesiskais regulējums Latvijā balstās uz 1995. gadā pieņemto "Radio un televīzijas likumu" ar grozījumiem, kas izdarīti 1997. gadā, kā arī uz likumu "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" un Nacionālās radio un televīzijas padomes lēmumiem. Grozījumi "Radio un televīzijas likumā" attiecībā uz valodu lietošanas jautājumiem izdarīti 1997. un 1998. gadā.
94. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka saskaņā ar šī likuma 62. panta 3. punktu, sabiedriskā radio un televīzijas izplatīšanas tīkla programmas 20 procentus gada raidlaika var atvēlēt raidījumiem valsts mazākumtautību valodās. Konsultatīvā komiteja arī atzīmējusi, ka sākotnēji šī likuma 19. panta 5. punkts noteica raidījumiem citās valodās, izņemot latviešu, 25 procentu robežu no kopējā raidlaika. Pamatojoties uz to, Nacionālā radio un televīzijas padome apturēja vairāku krievvalodīgu radiostaciju darbību un arī izteica brīdinājumu Latvijas televīzijas kanāliem, kas demonstrēja pārāk daudz filmu krievu valodā. Tomēr Satversmes tiesa 2003. gadā atcēla valodas kvotas radio un televīzijai. Šāds Satversmes tiesas lēmums apsveicams kā pozitīvs risinājums šajā jomā.

Apraide mazākumtautību valodās

95. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka praksē sabiedriskās un privātās televīzijas stacijas raida latviešu valodā un arī mazākumtautību valodās, it īpaši krievu valodā. Nacionālais ziņojums pat norāda, ka raidījumu daudzumam latviešu valodā ir tieksme samazināties, un skaidri vērojama tendence pieaugt raidījumu skaitam krievu valodā, gan absolūtos skaitļos, gan procentuāli.
96. Pēc oficiālās statistikas datiem, 2006.-2007. gadā raidījumi krievu valodā veidoja 25.90% (26% kopā ar raidījumiem citās valodās) no televīzijas raidlaika un 31% (34% kopā ar raidījumiem citās valodās) no radoraidījumiem. Šajā ziņā jāatzīmē, ka 9 no 30 privātajām radio raidstacijām, kas darbojas valstī, raida krievu valodā, un starp 26 privātām televīzijas stacijām vairāku kanālu mērķauditorija ir tieši Latvijas un reģiona krievvalodīgie iedzīvotāji. Turklāt 40 kabeļtelevīzijas operatori lielāko daļu savu programmu raida krievu valodā.
97. Attiecībā uz sabiedriskā radio un televīzijas pieliktajām pūlēm Latvijas sabiedrības daudzveidības stimulēšanā, Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka līdztekus Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas pirmo programmu raidījumiem, kas veltīti Latvijas sabiedrības integrācijai, sabiedriskā radiostacija "Latvijas Radio 4" piedāvā īpaši veidotus raidījumus šajā jomā. Konsultatīvā komiteja arī ir gandarīta, ka šīs stacijas iknedēļas raidījumus par starpkultūru dialogu un dažādu etnisko kopienu kultūras organizāciju darbību veido šo mazākumtautību pārstāvji. Turklāt katru nedēļu šī radiostacija raida 12 raidījumus dažādu mazākumtautību valodās, katru 30 minūšu garumā, kas gadā kopumā veido 100 stundas raidlaika.

Drukātie plašsaziņas līdzekļi

98. Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka vairumam mazākumtautību Latvijā ir savi izdevumi, kas iznāk vai nu mazākumtautību valodās vai bilingvālā formātā. Naudas līdzekļi vispirms nāk no pašu kopienu resursiem, ko papildina valsts dotācijas, un dažos gadījumos – kā finansiāla palīdzība no etniskās izcelsmes valstīm (*kin-states*). Arī romiem latviešu valodā izdots savs pirmais laikraksts.
99. Konsultatīvā komiteja tomēr atzīmē, ka iepriekš aprakstīto labvēlīgo situāciju apdraud finansiālas grūtības, ar kādām saskaras dažas mazākumtautības, cenšoties uzturēt savu izdevumu. Tas īpaši attiecas uz skaitliski mazākām etniskām minoritātēm, kurām atsevišķos gadījumos nācies pārtraukt izdevuma izlaišanu vai samazināt tā iznākšanas biežumu.

10. pants

Valodu lietošanas tiesiskais un praktiskais regulējums

100. Valsts valodas likumā un tiesību normās tā piemērošanai sniegti detalizēti nosacījumi, kas reglamentē un aizsargā valsts valodas statusu, kamēr tiesību normās attiecībā uz mazākumtautību valodu statusu un to aizsardzību ierobežojas tikai ar vispārīgākas dabas prasībām. Saskaņā ar Valsts valodas likuma 26. panta 1. punktu tieši Valsts valodas centrs uzrauga šī likuma ievērošanu, un to veic centra inspektori. Centrs darbojas Tieslietu ministrijas padotībā.
101. Valdība nosaka profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu (pašlaik aptuveni 3,500 nodarbošanos sabiedriskajā sektorā un vairāk nekā 1000 profesiju¹⁴ privātajā sektorā). Ir noteikta arī īpaša valsts valodas prasmes pārbaudes kārtība.
102. Konsultatīvās komitejas sarunu gaitā ar Latvijas valsts iestādēm izskanēja apgalvojums, ka Valsts valodas likums nosaka stingras robežas, ciktāl valsts var iejaukties privātā sektora lietās. Kā paredz šis likums, valsts valoda jālieto tad, ja privāto uzņēmumu, organizāciju vai iestāžu darbība skar likumīgas sabiedriskās intereses (sabiedrisko drošību, veselību, tikumību, veselības aizsardzību, patērētāju tiesību un darba tiesību aizsardzību, drošību darba vietā, sabiedriski administratīvo uzraudzību), un jāņem vērā attiecīgo privāto iestāžu, organizāciju un uzņēmumu tiesības un intereses (2. panta 2. punkts). Privātu uzņēmumu, organizāciju un iestāžu darbiniekiem, kuri, pamatojoties uz likumu vai citu normatīvo aktu, veic noteiktas publiskas funkcijas, jāprot un jālieto valsts valoda tādā apjomā, kāds nepieciešams attiecīgo funkciju veikšanai (6. panta 3. punkts).
103. Kā ziņo dažādi nevalstiskie avoti, praksē prasība lietot valsts valodu privātajā sektorā sniedzas ārpus likumā noteiktajām robežām, jo likumā minētais likumīgu sabiedrības interešu jēdziens tiek plaši interpretēts. Pēc informācijas, ko saņēmusi Konsultatīvā komiteja, jomas un nodarbošanās, kur latviešu valodas lietošana ir obligāta, ne vienmēr atbilst skaidri nosakāmām likumīgām sabiedrības interesēm (skatīt tālāk 106. punktu).
104. Turklāt Konsultatīvā komiteja ar bažām atzīmē, ka kopš 2006. gada decembra valodas prasmes līmeņa prasības paaugstinātas zināmam skaita amatu un profesiju, un tas radījis grūtības darbaspēka komplektēšanā, it īpaši teritorijās, kur lielākā skaitā dzīvo mazākumtautību pārstāvji. Šādos apstākļos valsts valodas inspektori attiecīgajās jomās reģistrējuši lielāku skaitu Valsts valodas likuma pārkāpumu.
105. Tā kā tiesiskie pasākumi un priekšlikumi latviešu valodas lietošanai seko cits citam, un kļūst ievērojami stingrāka valodas inspektoratu veiktā uzraudzība, daudzos gadījumos piemērojot sodus dažādās jomās (valsts un pašvaldību iestādes, izglītība, veselības aprūpe, pakalpojumi, mazumtirdzniecība, utt.),¹⁵ šī problēma joprojām tiek sabiedrībā dedzīgi apspriesta.

¹⁴ Informācija no Ministru kabineta noteikumu Nr.296 (2000.22.08) 1. un 2. pielikuma.

¹⁵ Tikai 2006. gadā vien 721 personas (ierēdņi, privātā sektorā nodarbinātie, utt.) tika sodīti par valsts valodas likuma pārkāpumiem. 2007. gadā Valsts valodas centra inspektori arī apmeklēja

106. 2008. gada sākumā šajā jomā tika iesniegti jauni likumdošanas priekšlikumi. Pirmkārt, to privātā sektora amatu un profesiju sarakstu, uz kuriem attiecas valsts valodas prasmes prasības, paredzēts paplašināt līdz 205 amatiem un profesijām, tādām kā elektriķis, atkritumu savācējs, pasta iznēsātājs. Otrkārt, Saeima jau pirmajā lasījumā apstiprinājusi dažus grozījumus Administratīvo pārkāpumu kodeksā. Tie paredz atbildību par pārkāpumiem, ko izdarījušas valsts pārvaldes un vietējo pašvaldību iestādes, un uzņēmumi, nepildot likuma prasības, kas nosaka, ka latviešu valoda ir vienīgā valoda, kas lietojama sabiedrības informēšanai paredzētā atklātā informācijā. Šie grozījumi attiecas uz gadījumiem, kad darba devējs nav noteicis valsts valodas prasmes līmeni un pakāpi profesijām un amatiem, kam ir tieša saskare ar patērētājiem. Acīmredzot tiek paredzēts arī palielināt to inspektoru skaitu, kuri atbildīgi par Valsts valodas likuma ievērošanas uzraudzību, un šim nolūkam nepieciešamo finansējumu. Konsultatīvā komiteja ar patiesu nožēlu atzīmē, ka, pēdējo gadu laikā vairākkārt palielinot finansējumu šiem administratīvajiem piespiedu līdzekļiem, ievērojami sarucis finansējums latviešu valodas apmācībai.
107. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē to, ka, ņemot vērā šos apstākļus, aizvien vairāk valsts iedzīvotāju izstāv nepieciešamību pēc elastīgākas pieejas šajā jomā. Komiteja ar interesi atzīmē, ka atsevišķas ministrijas ieņēmušas niansētāku nostāju, vai nu ierosinot atvieglot valsts valodas zināšanu prasības, kas attiecināmas uz profesijām šo ministriju nozarē (Iekšlietu ministrija), vai skaidri uzsverot robežas, kas jāievēro attiecībā uz valsts iejaukšanos privātajā sfērā (Ārlietu ministrija).
108. Konsultatīvā komiteja saņēmusi informāciju, ka krievvalodīgiem iedzīvotājiem ar nepietiekamām latviešu valodas zināšanām rodas grūtības arī veselības aprūpes jomā. Pēc Konsultatīvās komitejas saņemtās informācijas, ievērojamam skaitam medikamentu nav pievienots lietošanas instrukciju tulkojums krievu valodā, kamēr šādas instrukciju lapiņas ir pieejamas latviešu valodā un citās valodās, tādās kā igauņu vai lietuviešu. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šāda prakse ne vien ievērojami ierobežo tiesības brīvi lietot mazākumtautību valodas personiskajā un sabiedriskajā dzīvē, bet turklāt tā ir arī potenciāli diskriminējoša pret daudzām personām, kas pieder pie mazākumtautībām. Komiteja mudina valsts iestādes izvērtēt situāciju un rast iespējas novērst minētās grūtības.
109. Konsultatīvā komiteja atzīst, ka valsts valodas aizsardzība pati par sevi ir likumīgs mērķis. Tomēr Komiteja uzskata, ka ar to saistītās prasības ir pārmērīgi augstas, jo jēdziens par likumīgām sabiedriskām interesēm tiek pārāk plaši interpretēts, it īpaši attiecībā uz profesijām privātajā sektorā. Tādēļ Komiteja uzskata, ka šī politika ieviešama tā, lai respektētu pie mazākumtautībām piederušu personu identitāti un lingvistiskās vajadzības, un ka valsts iestādēm nepārtraukti jātiecas saglabāt līdzsvaru starp valsts valodas aizsardzību un šo personu tiesībām. Konsultatīvā komiteja norāda, ka Valsts

mazākumtautību skolas, lai pārbaudītu, vai, likumīgas sabiedriskās intereses pieņemot darbā skolotājus, ievērotas spēkā esošajās tiesību normās noteiktās latviešu valodas prasības.

valodas likuma 1. panta 4. punkts kā vienu no šī likuma mērķiem min "mazākumtautību pārstāvju iekļaušanos Latvijas sabiedrībā, ievērojot viņu tiesības lietot dzimto valodu vai citas valodas".

110. Turklāt, ņemot vērā sarežģīto sociāli politisko un vēsturisko kontekstu Latvijā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir būtiski dot priekšroku veicinošiem pasākumiem, nevis represīvām metodēm, lai efektīvi īstenotu likumisko mērķi stiprināt visu sabiedrības locekļu valsts valodas zināšanas un tās lietošanu. Konsultatīvā komiteja rosina valsts iestādes atbalstīt pozitīvu un konstruktīvu pieeju, jo sevišķi tādēļ, ka nesen saņemtā informācija atspoguļo virkni daudzsološu norišu: palielinājies latviešu valodas pratēju skaits, tā tiek plašāk lietota dažādās sabiedrības grupās, un galvenais – uzlabojusies nelatviešu attieksme pret latviešu valodas lietošanu. Komiteja arī vēlas uzsvērt, ka, atļaujot lietot mazākumtautību valodu līdztekus latviešu valodai dažādās situācijās, kad tiek ievēroti Vispārējās konvencijas nosacījumi, nekādi netiks ietekmēti valsts valodas obligātais statuss.

Valodu lietošana attiecībās ar valsts pārvaldes iestādēm

111. Konsultatīvā komiteja arī atzīmē, ka ratificēdama Vispārējo konvenciju, Latvija arī izteica paziņojumu, ka Konvencijas 10.panta otro punktu tā uzskata par saistošu, ciktāl tas nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu.
112. Spēkā esošie Latvijas tiesību akti nepieļauj mazākumtautību valodu lietošanu attiecībās ar vietējām pašvaldībām, kā noteikts Vispārējās konvencijas 10. panta 2. punktā. Valsts valodas likums¹⁶ paredz, ka valsts valoda, gan runā, gan rakstos, lietojama visās valsts un pašvaldību iestādēs, tiesās, publiskās aģentūrās, organizācijās un uzņēmumos, pasākumos, ko organizē šīs institūcijas, un to dokumentos. Šīm institūcijām iesniegtos dokumentus citā valodā pieņem ar nosacījumu, ka tiem pievienots tulkojums. Šo institūciju darbiniekiem latviešu valoda jāprot atbilstošā līmenī un jālieto apjomā, kāds nepieciešams savu oficiālo pienākumu un uzdevumu veikšanai. jāprot un jālieto valsts valoda tādā apjomā, kāds nepieciešams viņu profesionālo un amata pienākumu veikšanai. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka Valsts valodas likuma izpratnē (5. pants) jebkura cita valoda uzskatāma par "svešvalodu".
113. Konsultatīvā komiteja tomēr atzīmē, ka praksē tiek piemērota elastīga pieeja, it īpaši atsevišķās pašvaldībās, kur mazākumtautībām piederoši iedzīvotāji ir ievērojama daļa no vietējo iedzīvotāju kopskaita. Šādos gadījumos, tā kā mazākumtautību pārstāvji ir vietējo varas orgānu deputāti un pašvaldību algoti darbinieki, attiecīgā iedzīvotāju daļa dabiski var lietot savas mazākumtautības valodu – parasti krievu valodu – mutiski sazinoties ar šīm iestādēm. Ja vajadzīgs, pašvaldības parasti nodrošina bezmaksas tulkojumu. Tomēr likums paredz, ka sarakstē lietojama vienīgi latviešu valoda.

¹⁶ Valsts valodas likums, pieņemts 1999. gada 9. decembrī un stājies spēkā 2000. gada 1. septembrī

114. Kaut arī informāciju par šajā jomā dažreiz novēroto elastīgo pieeju uzskatāma par cerīgu, šie ir vienīgi izņēmuma gadījumi un nevar aizstāt īstas tiesiskas garantijas Vispārējās konvencijas 10. panta 2. punkta efektīvai piemērošanai Latvijā. Bez tam, Valsts valodas centra inspektori, kas kontrolē Valsts valodas likumā noteikto latviešu valodas lietošanas normu piemērošanu, varētu vērsties pret šādu rīcību. Konsultatīvā komiteja pauž nopietnas bažas par šādu situāciju, jo tā ietekmē ievērojamu skaitu cilvēku, kas pieder pie dažādām mazākumtautībām un kas tiecas iesaistīties sabiedriskajā dzīvē un izmantot publiskos pakalpojumus tāpat kā citi nodokļu maksātāji (skatīt arī turpmākos secinājumus par 15. pantu).
115. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka pamatojoties uz iepriekšminēto deklarāciju, nacionālā likuma normas, kas paredz, ka publiskajā sfērā kopumā lietojama vienīgi latviešu valoda, arī teritorijās, kur tradicionāli vai ievērojamā skaitā dzīvo mazākumtautību pārstāvji, iedragā Vispārējās konvencijas atsevišķu svarīgāko normu būtību. Komiteja arī atzīmē, ka minētā deklarācijas praktiskā ietekme liecina, ka tajā nepietiekami ņemts vērā fakts, ka, pievienojoties Vispārējai konvencijai, valstis arī atzīst tās mērķus un garu. Turklāt Konsultatīvā komiteja norāda, ka saskaņā ar 2. pantu Vispārējās konvencijas nosacījumi tiek īstenoti "taisnīgi, ar sapratni un toleranci, saskaņojot labu kaimiņattiecību, draudzīgu attiecību un starpvalstu sadarbības principus."
116. Ņemot vērā iepriekš teikto, valsts iestādes tiek aicinātas pārskatīt tiesību normas, kas regulē valodu lietošanu Latvijā, lai rastu iespēju efektīvi piemērot Konvencijas 10. panta 2. punktu, izpildot tā nosacījumus un rīkojoties atbilstoši vietējām prasībām un īpatnībām.

Mazākumtautību valodu izmantošana, notiesātajiem un apcietinātajiem sazinoties ar ieslodzījumu vietu pārvaldi

117. Neraugoties uz šīs tēmas pozitīvo atspoguļojumu Nacionālajā ziņojumā, Konsultatīvā komiteja saņēmusi dažus satraucošus ziņojumus par grūtībām, ar kādām dažreiz sastopas krievvalodīgi notiesātie un apcietinātie, sazinoties ar ieslodzījuma vietu pārvaldi vai citām atbildīgām institūcijām ieslodzījuma vietu sistēmā. Kā teikts ziņojumos, uz šīm institūcijām nosūtītās vēstules, kas nav rakstītas latviešu valodā, tiek atdotas atpakaļ sūtītājam neizskatītas, un atbildes tiek rakstītas latviešu valodā.
118. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka valsts iestādēm jāizvērtē situācija un jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai novērstu visus šķēršļus, tostarp saistītus ar valodu, lai īstenotu pie mazākumtautībām piederošu ieslodzīto tiesības sev saprotamā valodā sazināties, it īpaši rakstveidā, ar ieslodzījuma vietu administrāciju.

11. pants

Mazākumtautību valodu lietošana personu vārdos un uzvārdos

119. Tiesību normās paredzēts, ka personu vārdus un uzvārdus izrunā saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un raksta atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām. Likums pieļauj, ka personas pasē vai dzimšanas apliecībā papildus personas vārdam un uzvārdam, kas atveidots atbilstoši spēkā esošajām latviešu valodas normām latīņalfabētiskajā rakstībā, norāda šīs personas vārda vēsturisko formu vai oriģinālformu. Saskaņā ar Valsts valodas likumu un Personu apliecinošu dokumentu likumu, vārda/uzvārda vēsturiskā vai oriģinālforma var tikt reģistrēta tikai tad, ja persona vai nepilngadīgas personas vecāki to vēlas un var to apliecināt dokumentāri. Pēc oficiālās statistikas datiem, vārdu uzvārdu oriģinālformas pēc personu vēlēšanās norādītas 0,8% pasu, kas no 2002. līdz 2007. gadam izdotas Latvijas pilsoņiem un 1,9% pasu, kas izdotas "nepilsoņiem".
120. Vienlaikus, kā uzskata mazākumtautību pārstāvji, tiesību normas par vārdu/uzvārdu transkripciju turpina radīt problēmas. Tas it īpaši izpaužas gadījumos, kad transkripcijas rezultātā mainās vārda/uzvārda oriģinālforma¹⁷ un atšķirības atklājas tad, kad personām, kas pieder pie mazākumtautībām, nākas noteiktās iestādēs iesniegt līdz ar pasēm arī vecos personu apliecinošos dokumentus, kur uzrādītas viņu vārdu oriģinālvalodas formas (skatīt arī turpmākās piezīmes par 17. pantu). Latviešu valodas normas attiecībā uz citvalodu vārdu/uzvārdu transkripciju vairākkārt apstrīdētas Latvijas tiesās, it īpaši pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 91. panta (diskriminācijas aizliegums) un 114. panta (mazākumtautību valodu, etniskās un kultūras savdabības aizsardzība) pārkāpumiem. Latvijas Republikas Satversmes tiesa arī šādās lietās pieņēmusi nozīmīgus nolēmumus.¹⁸
121. Ņemot vērā iepriekšminēto, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka jautājums par mazākumtautību valodu lietošanu vārdos un uzvārdos nav pilnībā noregulēts, un valsts iestādēm tas jāizvērtē, lai novērstu visus atlikušos spriedzes cēloņus. Tādēļ ir būtiski konsultēties ar mazākumtautību pārstāvjiem.

Mazākumtautību valodu lietošana uzrakstos, izkārtnēs, paziņojumos vai citā privātas dabas informācijā sabiedrībai pieejamās vietās

122. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka saskaņā ar Valsts valodas likuma 20. panta 3. punktu, "Valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī uzņēmējsabiedrību, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, zīmogu un spiedogu teksti, kā arī veidlapu teksti veidojami tikai valsts valodā, izņemot šā panta ceturtajā daļā noteiktos gadījumus. Šis noteikums attiecināms arī uz privātām iestādēm, organizācijām, uzņēmumiem (uzņēmējsabiedrībām), kā arī

¹⁷ Galvenie mazākumtautību iebildumi attiecas uz vīriešu/sieviešu dzimtes galotnes pievienošanu vārdam vai uzvārdam un līdzskaņu dubultojuuma izzušanu transkribējot.

¹⁸ Skatīt Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra spriedumu par Valsts valodas likuma 19. panta un MK 2000. gada 22. augusta Noteikumu Nr.295 atbilstību Satversmes 96. un 116. pantam.

pašnodarbinātajām personām, kuras, pamatojoties uz likumu vai citu normatīvo aktu, veic noteiktas publiskas funkcijas, ja zīmogu, spiedogu vai veidlapu lietošana saistīta ar attiecīgo funkciju izpildi". Pēc dažu mazākumtautību pārstāvju teiktā, šīs normas tiek attiecinātas arī uz mazākumtautību organizācijām, kurām savos zīmogos, spiedogos vai citās īpašās zīmēs nav atļauts līdztekus latviešu valodai lietot tekstus mazākumtautību valodās. Konsultatīvā komiteja secina, ka, ciktāl attiecīgās tiesību normas nepieļauj šādu informācijas attēlojumu, šāda prakse ir pretrunā ar Vispārējās konvencijas 11. panta 2. punkta prasībām. Komiteja aicina valsts iestādes veikt vajadzīgos pasākumus, nodrošinot tiesību normu un prakses atbilstību šīm prasībām.

Mazākumtautību valodu lietošana topogrāfiskos apzīmējumos

123. Ratificēdama Vispārējo konvenciju, Latvija izdeva deklarāciju, kurā paziņo, ka Konvencijas 11.panta trešo daļu tā uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu. Valsts valodas likums paredz, ka vietu nosaukumi veidojami un lietojami valsts valodā. Ciktāl tās neatļauj lietot mazākumtautības līdztekus latviešu valodai topogrāfiskos apzīmējumos, Latvijas tiesību normas neatbilst Vispārējās konvencijas 11. panta 3. punktam.

12. un 14. pants

Starpkultūru izglītība

124. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka Izglītības likuma (pieņemts 1998. gadā, vairākkārt grozīts) 41. panta 2. punkts paredz, ka mazākumtautību izglītības programmās papildus iekļauj attiecīgās etniskās kultūras apguvei un mazākumtautību integrācijai Latvijā nepieciešamo saturu. Mazākumtautību skolās skolēni apgūst ne vien savas mazākumtautības valodu, bet arī savu kopienas vēsturi un kultūru.
125. Turklāt valsts iestādes norāda, ka mazākumtautību kultūru atspoguļojums un iecietības veicināšana ir divi no kritērijiem, kas izvirzīti mācību grāmatām, lai tās tiktu oficiāli apstiprinātas. Tāpat nesien ieviestais jaunais izglītības standarts īpaši uzsver šo starpkultūru dimensiju, kas tagad iekļauta tālākizglītības programmās gan mazākumtautību, gan pamatnācības skolu skolotājiem.
126. Šie sasniegumi ir apsveicami, taču Konsultatīvā komiteja atzīmē mazākumtautību viedokli, ka pamatnācības izglītības programmās maz pieminēta mazākumtautību kultūra un tradīcijas. Kā norādījušas personas, ar kurām apspriedusies Konsultatīvā komiteja, šādu izglītošanu joprojām raksturo aizspriedumi pret mazākumtautībām un viņu ieguldījumu Latvijas sabiedrības daudzveidībā. Konsultatīvā komiteja rosina valsts iestādes izvērtēt situāciju un pielikt visas pūles panākot, ka izglītība ir efektīvs līdzeklis, lai veicinātu starpkultūru dialogu un savstarpēju cieņu starp dažādām Latvijas iedzīvotāju kopienām.

Vienlīdzīgas iespējas un izglītības pieejamība

127. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka saskaņā ar spēkā esošiem tiesību aktiem, personām, kas pieder pie mazākumtautībām, Latvijā ir vienlīdzīgas iespējas iegūt izglītību visos līmeņos, un ka veikti pasākumi, lai apmierinātu viņu izglītības īpašās vajadzības. Piemēram, mazākumtautībām valsts izglītības sistēmā, ir savas skolas vai speciālas klases, kurā skolēni var mācīties savu dzimto valodu un apgūt zināšanas par savu savdabību un kultūru.¹⁹
128. Lai atvērtu un uzturētu šādas mazākumtautību klases pilsētās, nepieciešami vismaz 12 skolēni. Kā norāda valsts iestādes, vietējās pašvaldības, pieņemot galīgo lēmumu šajā jomā, praksē izvēlas elastīgāku pieeju. Piemēram, Rīgas baltkrievu skolā kopumā nav vairāk par 60 skolēniem. Konsultatīvā komiteja apsveic šādu pieeju, atzīmējot, ka attiecīgās mazākumtautības saņem atbalstu arī no Izglītības ministrijas, kas ieteikusi pašvaldībām nepielietot skaitliskās kritērijus pārāk stingri.
129. Konsultatīvā komiteja apsveic faktu, ka Izglītības ministrija izveidojusi vairākas institūcijas darbam ar mazākumtautību izglītību, konsultējoties ar attiecīgajām mērķa grupām. 2001. gadā izveidota Izglītības ministrijas Konsultatīvā padome, lai veicinātu dialogu starp ministriju un minētajām skolām, mazākumtautību pārstāvjiem un skolēnu vecākiem, un atvērti četri bilingvālās izglītības centri Daugavpilī, Liepājā, Rīgā un Rēzeknē. Turklāt 2004. gadā izveidota darba grupa kontaktiem ar Latvijas Krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociāciju. Tomēr Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu, ka mazākumtautību pārstāvju nostādnes un priekšlikumi attiecībā uz izglītības reformu, it īpaši diskusijās valodu īpatsvaru mācību plānos, nav ņemti vērā.
130. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē šajā jomā minētos pozitīvos piemērus. Komiteja pauž gandarījumu par mazākumtautībām pieejamo izglītību un tās kvalitāti Daugavpilī. Komisija arī atzīmē, ka vairums pamatskolu šajā pilsētā piedāvā bilingvālu izglītību, un ka vidējās izglītības līmenī papildus skolai, kur mācības norit latviešu valodā, ir vairākas mazākumtautību skolas un trīs skolas ar mazākumtautību klasēm.
131. Konsultatīvā komiteja arī konstatējusi, ka pieaug vecāku raizes par izglītības kvalitāti un ka šis aspekts, neraugoties uz nekādiem valodu apsvērumiem, aizvien biežāk ir noteicošais, vecākiem izvēloties skolu. Jāatzīmē, ka pēc 138. punktā minētā Satversmes tiesas sprieduma, kurā atzina, ka bilingvālās izglītības kvalitātes uzraudzība ir bijusi neadekvāta, šis jautājums ir kļuvis par galveno prioritāti. Saistībā ar to, vispārējās izglītības kvalitātes novērtēšanai izveidota valsts aģentūra.

¹⁹ Kā minēts Nacionālajā ziņojumā, 2005./2006. mācību gadā Latvijā no 983 vispārīzglītojošām skolām bija 152 krievu skolas, 97 divvalodīgas skolas, 4 poļu skolas, viena ukraiņu skola un viena baltkrievu skola.

132. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē uzmanību, ko aģentūra pievērs mazākumtautību izglītībai, un progresu, kas šajā jomā panākts pēdējos gados. Tomēr Komiteja atzīmē, ka samazinājušās iespējas iegūt izglītību mazākumtautību valodās, un daži mazākumtautību pārstāvji uzskata, ka šīs izglītības kvalitāte var joprojām tikt uzlabota. Kā ziņo šie avoti, galvenā problēma ir nepietiekams skaits kvalificētu skolotāju un izglītības resursu trūkums. Neraugoties uz valsts iestāžu pūlēm apmācīt skolotājus darbam bilingvālas izglītības vidē un izstrādāt atbilstošas mācību programmas un resursus/ mācību materiālus, šis darbs acīmredzot ir nepietiekams.
133. Tādēļ Konsultatīvā komiteja uzskata, ka nepieciešams apzināt visus iespējamus līdzekļus, lai nodrošinātu skolēniem vajadzīgās skolas, pedagogus un mācību materiālus, kas atbilstu viņu īpašajām vajadzībām izglītības jomā (jo sevišķi valodas lietošanas vajadzībām). Šajā ziņā ir svarīgi ieņemt elastīgu un dinamisku nostāju un sistemātiski un efektīvi konsultēties ar mazākumtautību pārstāvjiem.
134. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka dažas mazākumtautību skolas, it īpaši vācu un poļu skolas, saņem ievērojamu atbalstu no savas etniskās izcelsmes zemēm (*kin-states*), kas izpaužas ne vien kā subsīdijas skolu telpu uzturēšanai, bet arī skolotāju un mācību materiālu nodrošinājumā. Atzinīgi novērtējot šādu atbalstu un atzīstot divpusēju sadarbību šajā jomā, Konsultatīvā komiteja vēlētos uzsvērt, ka palīdzība no etniskās izcelsmes valstīm nekādā ziņā nemazina valsts atbildību, efektīvi nodrošinot mazākumtautību tiesības izglītības jomā. Komiteja mudina valsts iestādes panākt, lai izglītības kvalitāte mazākumtautību mācību iestādēs nebūtu zemāka nekā iedzīvotāju vairākumam pieejamā.²⁰
135. Attiecībā uz romu tautības iedzīvotājiem, Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka Valsts programmas " Čigāni (Romi) Latvijā" 2007.-2009. gadam prioritātes ir romu tautības bērnu izglītība un it īpaši viņu pilnvērtīgāka integrēšana. Atzinīgi novērtējot ieviestos projektus un sevišķi aktīvo NVO iesaisti šajā darbā, Konsultatīvā komiteja tomēr atzīmē, ka romu tautības bērniem joprojām ir grūtības izglītības jomā un viņi sastopas ar diskrimināciju un dažreiz tiek atstumti. Komiteja mudina Latvijas valdību turpināt un paplašināt projektus, kas jau norit, un aicina atbildīgās institūcijas tiešāk un aktīvāk iesaistīties šajā darbā, tostarp sniedzot finansiālu atbalstu.

Mazākumtautību valodu mācīšana un izglītība mazākumtautību valodās.

136. Valsts pamatizglītības sistēmas ietvaros Latvija piedāvā vairākus bilingvālā mācību plāna modeļus, kuri atšķiras pēc proporcijas starp priekšmetiem, kurus var mācīt vai nu mazākumtautības valodā, vai latviešu valodā. Skolas var izvēlēties vienu no šiem modeļiem vai izstrādāt savu modeli saskaņā ar proporcijām, kas tiesību aktos paredzētas attiecībā uz apmācības valodu (skatīt tālāk 138. punktu). Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka šādas programmas pieejamas vairākās mazākumtautību valodās, tostarp krievu, igauņu, poļu, ukraiņu, lietuviešu, baltkrievu, ebreju un romu valodās.

²⁰ Latvijas Republikas Satversmes 112. pantā noteikts, ka visiem ir tiesības uz izglītību.

137. Valsts izglītības sistēmā pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī mazākumtautību skolās / klasēs tiek mācītas astoņas mazākumtautību valodas. Tomēr šo valodu vidū kā izglītības ieguves valoda vadošo vietu ieņem krievu valoda (2005./2006. mācību gadā 27,8% skolēnu vispārizglītojošās skolās saņēma izglītību krievu valodā, salīdzinot ar 0,3% skolēnu poļu valodā, 0,089% skolēnu ukraiņu valodā un 0,033% skolēnu ukraiņu valodā). Turklāt Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka, lai gan spēkā esošās tiesību normas atļauj lietot mazākumtautību valodas kā izglītības ieguves valodas mazākumtautību skolās, parasti izglītība ir bilingvāla un aizvien vairāk priekšmetu māca latviešu valodā.
138. Konsultatīvā komiteja ar nožēlu atzīmē, ka kopš Latvijas izglītības sistēmas reformas 2003. gadā un, neraugoties uz mazākumtautību pretestību, noteikti stingrāki ierobežojumi valodu lietošanai mazākumtautību izglītības ieguvei. 2004./2005. mācību gadā tika ieviestas jaunas prasības: mazākumtautību skolās vismaz 60% vispārējās vidējās izglītības programmas priekšmetu jāmāca latviešu valodā. Par šo jautājumu tika iesniegta sūdzība Satversmes tiesā un 2005. gada maijā Tiesa apstiprināja, ka Izglītības likuma prasības, kas ir pamatā šādai normai, nepārkāpj Satversmi.²¹ Konsultatīvā komiteja ar interesi atzīmē, ka Tiesa savā spriedumā paziņojusi, ka agrākā izglītības sistēmas struktūra bija jāaizstāj ar vienotu sistēmu, ka mērķis bija sabiedrības integrācija un plašāka valsts valodas lietošana, un ka jāgarantē un jāpārbauda izglītības kvalitāte visiem skolēniem neatkarīgi no viņu etniskās izcelšanās.
139. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka jau 1998. gadā, kad Latvijas Republikas Saeima pieņēma jauno Izglītības likumu, tā pieņēma lēmumu ieviest pārejas periodu, lai visās valsts finansētās skolās pārsvarā pārietu uz latviešu mācībvalodu. Tātad vispārējā pieeja mazākumtautību pamatskolām un vidusskolām, kā izriet no iepriekšminētajiem tiesību aktiem ar veiktajiem grozījumiem, paredz galveno uzsvaru likt uz bilingvālu izglītību, ievērojot latviešu valodas pārsvaru un tiesību normas²², kas saistās ar latviešu valodas īpatsvaru skolu programmās. Kā uzskata valsts iestādes, tas palīdzēsot jauniešiem apgūt valodu un vispārējās zināšanas, lai spētu ātrāk iekļauties Latvijas sabiedrībā, sniedzot lielākas iespējas darba tirgū.
140. Vēl viens pasākums, kas apstiprina oficiālo pieeju, ir 2007. gadā ieviestā prasība visiem skolēniem, arī tiem, kuri ieguvuši vidējo izglītību mazākumtautību valodā, kārtot vidusskolas centralizēto eksāmenu latviešu valodā. Šī prasība radījusi bažas mazākumtautību vidū, taču valsts iestādes norāda, ka praksē pastāv samērā elastīga pieeja, un skolēni vajadzības gadījumā var atbildes uz eksāmena jautājumiem sniegt savā dzimtajā valodā. Kā norāda valsts iestādes, šo eksāmenu rezultāti pēdējos gados ir samērā līdzīgi kā latviešu, tā mazākumtautību skolās, un izraudzītā eksaminācijas valoda, acīmredzot īpaši neietekmē uz sasniegtajiem rezultātiem. Pēc oficiālās statistikas datiem, tikai 39% no mazākumtautību skolu skolēniem izvēlās kārtot centralizētos eksāmenus mazākumtautības valodā, parasti krievu vai poļu. Šo izvēli droši vien ietekmē fakts, ka laba latviešu valodas prasme ir

²¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums, lieta Nr.2004-18-0106.

²² 1998. gadā pieņemtais Izglītības likums ar 2004. gada grozījumiem.

priekšnoteikums gan ātrai integrācijai nodarbinātības jomā, gan augstākās izglītības ieguvei valsts izglītība sistēmā, kur studijas notiek latviešu valodā. Ir svarīgi atzīmēt, ka skolēni bez Latvijas pilsonības, kuri izvēlējušies skolas beigšanas eksāmenus kārtot mazākumtautības valodā, naturalizējoties netiek atbrīvoti no latviešu valodas prasmes rakstveida pārbaudes.

141. Kopumā Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka sarūk to klašu un skolu skaits, kuras piedāvā izglītību mazākumtautību valodā un māca mazākumtautību valodas. Kā uzskata vietējās pašvaldības, šī tendence atspoguļo daudz vispārīgāku tendenci samazināties skolu skaitam, ko izraisījusi vispārēja skolēnu skaita samazināšanās. Pašvaldības arī uzskata, ka šāda tendence atspoguļo samazinātu pieprasījumu pēc izglītības mazākumtautību valodās, vienlaikus pieaugot pieprasījumam pēc izglītības latviešu valodā.²³
142. Konsultatīvā komiteja arī konstatējusi, ka resursu trūkuma dēļ pamazām sarucis "Svētdienas skolu" skaits (2001. gadā – 33, 2006. gada janvārī – 14) un ka šīs skolas saņem niecīgu atbalstu no valsts iestādēm, vai to nesaņem nemaz. Mazākumtautību pārstāvji, tostarp ukraiņi, informēja Konsultatīvo komiteju, ka šīs skolas nav iespējams uzturēt, jo trūkst nepieciešamo līdzekļu telpām un skolotāju algošanai.
143. Ņemot vērā Valdības sniegtos skaidrojumus, Konsultatīvā komiteja tomēr atzīmē mazākumtautību bažas par šādu notikumu attīstību, kuras rezultātā nostiprinās latviešu valodas pārsvars un samazinās iespējas iegūt izglītību mazākumtautību valodā. Kaut gan Konsultatīvā komiteja saskata likumisku pamatu valsts valodas veicināšanai un tās mācīšanai kā sabiedrības integrācijas līdzeklim, Komiteja arī uzskata, ka šajā jomā veicamiem pasākumiem jābūt līdzsvarotākiem un vairāk jāņem vērā to personu vajadzības un tiesības, kuras pieder pie mazākumtautībām. Turklāt valsts iestādēm jānodrošina, ka, pieņemot šādus lēmumus, tiek veiktas efektīvas konsultācijas ar mazākumtautībām. Konsultatīvā komiteja vēlētos norādīt, ka pēc Vispārējās konvencijas ratifikācijas ir būtiski ņemt vērā tās noteiktos principus, interpretējot tiesību normas, kas attiecas uz mazākumtautību izglītību (tālāk skatīt arī komentārus par 15. pantu).

Valsts valodas mācīšana

144. Konsultatīvā komiteja izvērtējusi 1995. gadā uzsākto Latviešu valodas apguves Valsts programmu un daudzos pasākumus, kas veikti kopš tā laika, tostarp Valsts valodas apguves Valsts aģentūras izveidi 2004. gadā, lai celtu latviešu valodas prasmes un lietošanas līmeni. Komiteja atzīmē, ka šī aģentūra izstrādājusi īpašas metodes latviešu valodas apguvei gan pieaugušajiem, gan bērniem. Intensīvs darbs šajā jomā veikts, realizējot kampaņas naturalizācijas procesa paātrināšanai (skatīt arī iepriekšējos komentārus par 10. pantu).
145. Konsultatīvā komiteja izvērtējusi mazākumtautību pārstāvju pausto neapmierinātību ar metodiku un kvalitāti, mācot latviešu valodu

²³ Pēc oficiālas informācijas 2007./2008. mācību gadā 72.4% pirmo klašu skolēnu uzsāka mācības latviešu valodā.

mazākumtautību skolēniem. Turklāt Komiteja atzīmē, ka pēdējos gados sarucis finansējums latviešu valodas apmācībai pieaugušajiem un ir nepietiekams, jo sevišķi salīdzinot ar augstajām valodas prasmes prasībām, kas izvirzītas dažādās sabiedriskās un privātās dzīves jomās, un ar resursiem, kas piešķirti šo prasību ievērošanas uzraudzībai. Tāpat jāatzīmē, ka pēc daudzu sabiedrības locekļu domām valsts iestāžu izraudzītās metodes valsts valodas apguves veicināšanai ne vienmēr ir vispiemērotākās un tādēļ nav efektīvas; daudzi uzskata, ka tās pat kavē mērķa sasniegšanu (skatīt arī komentārus par 4., 6. un 10. pantu).

146. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir svarīgi pievērst pienācīgu uzmanību latviešu valodas apguves uzlabošanai. Īpaši būtiski ir izmantot elastīgu metodiku, ko var pielāgot dažādām personu kategorijām atkarībā no viņu vecuma un īpašās sociokultūras situācijas.

13. pants

Latviešu valodas apguve privātās izglītības iestādēs

147. Konsultatīvā komiteja ar interesi seko Latvijas Republikas Satversmes tiesas praksei jautājumos par diskriminācijas principa piemērošanu, piešķirot subsīdijas privātām vispārējās un profesionālās izglītības iestādēm. Savā 2005. gada 14. septembra lēmumā Tiesa paziņoja, ka privātām mazākumtautību skolām, kas saņēmušas akreditāciju atbildīgajās iestādēs, tāpat kā visām citām privātām skolām arī ir tiesības saņemt valsts finansējumu. Pēc šī lēmuma tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 27. novembra noteikumos Nr. 498 par kārtību, kādā valsts finansē izglītības programmas, kuras īsteno privātās izglītības iestādēs, noteikumos iekļaujot akreditētas mazākumtautību privātas izglītības iestādes kā valsts dotāciju saņēmējus. Rezultātā tika grozīts arī 2006. gada Valsts budžeta likums, iekļaujot Izglītības un zinātnes ministrijas budžetā nepieciešamo papildu finansējumu, lai realizētu Satversmes tiesas lēmumu.
148. Tomēr Konsultatīvā komiteja ar bažām atzīmē, ka laikā, kad tā apmeklēja Latviju, nāca klajā jauns likumprojekts par augstāko izglītību, kas paredzēja obligāti lietot latviešu valodu kā mācībvalodu privātās augstskolās. Pēc nesen saņemtās informācijas šādas prasības neattiektos uz visām mazākumtautību izveidotām privātām augstskolām, bet tikai uz tām, kuras saņem valsts dotācijas.
149. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē faktu, ka valsts un pašvaldība piešķir finansējumu privātām mazākumtautību skolām. Tomēr Komiteja pauž bažas par tendenci ieviest obligātu latviešu valodas lietošanu privātajās izglītības iestādēs, un uzskata, ka valsts iestāžu izvirzītais arguments paredzēto pasākumu atbalstam – valsts dotācijas – ir nepietiekams, lai attaisnotu šādu iejaukšanos privātajā sfērā. Lai gan ir likumīgi, ka mazākumtautību privātās vispārējās un profesionālās izglītības iestādes tiek kontrolētas, lai nodrošinātu atbilstību vienotiem izglītības standartiem, kas noteikti tiesību aktos visai izglītības sistēmai, ir arī svarīgi, kā norādīts Vispārējās konvencijas

skaidrojošajā ziņojumā, ka šīs tiesību normas balstās uz objektīviem kritērijiem un atbilst diskriminācijas aizlieguma principam.

150. Tādēļ Konsultatīvā komiteja mudina valsts iestādes izvairīties no visiem likumdošanas līdzekļiem, kuri pārkāpj pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības izveidot un vadīt savas vispārējās un profesionālās izglītības iestādes saskaņā ar Vispārējās konvencijas 13. pantu. Komisija arī uzskata, ka šādi pasākumi nedrīkst kavēt mazākumtautību pūliņus apmierināt savas vajadzības ar privātas izglītības sistēmas palīdzību.

15. pants

Institucionālais ietvars mazākumtautību līdzdalībai sabiedriskajā dzīvē

151. Institūciju līmenī galvenā valdības iestāde, kas atbild par valdības politikas izstrādi un ieviešanu mazākumtautību aizsardzībai, ir 2002. gadā izveidotais Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Sekretariāts²⁴ (turpmāk - "Integrācijas lietu sekretariāts"), kas darbojas Ministru prezidenta pārraudzībā. Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu, ka valdība 2008. gada 22. septembrī pieņēmusi lēmumu slēgt šo iestādi.
152. Konsultatīvā komiteja secinājusi, ka Sekretariāta vieta institucionālajā hierarhijā bija zema, un tam bija vien ierobežota ietekme uz valdības lēmumiem par pasākumiem un politiku attiecībā uz mazākumtautībām, jo Sekretariāts veica savus pienākumus galvenokārt kā izpildinstitūcija. Tomēr mazākumtautību pārstāvji pozitīvi novērtējuši Integrācijas sekretariāta lomu, koordinējot valdības atbalstu mazākumtautību organizācijām un Sekretariāta sadarbību ar šīm organizācijām. Konsultatīvā komiteja arī apsveic faktu, ka Sekretariāta darbinieku vidū bijušas personas, kas piederēja pie mazākumtautībām.
153. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir svarīgi, lai valdībā pastāvētu institucionālais partneris mazākumtautību organizācijām, panākot, ka mazākumtautību iedzīvotāju vajadzības un intereses tiek uzklautas dažādās nozarēs un ievērotas, pieņemot lēmumus, kas skar mazākumtautības. Tādēļ Komiteja mudina atbildīgās iestādes saglabāt šādu struktūru un palielināt tai atbalstu, piešķirot plašākas lēmumu pieņemšanas pilnvaras (skatīt arī iepriekšējos komentārus par 5. pantu).
154. Pie mazākumtautībām piederošas personas Latvijā iesaistās sabiedriskajā dzīvē un pauž savu viedokli ar savu organizāciju starpniecību. Integrācijas lietu sekretariātā reģistrētas 245 mazākumtautību organizācijas un šo organizāciju nodaļas reģionos. Pozitīvs solis bija Mazākumtautību NVO līdzdalības padomes (turpmāk – "Mazākumtautību līdzdalības padome") izveide 2006. gadā, kura pulcē apmēram divdesmit mazākumtautību

²⁴ Pēc oficiālas informācijas, Sekretariāta pienākumi bija valdības politikas izstrāde un ieviešana sabiedrības integrācijas jomā, mazākumtautību aizsardzība, pilsoniskās sabiedrības stiprināšana, atbalsts latviešiem ārzemēs, lībiešu (līvu) aizsardzība, kā arī valdības politika rasu diskriminācijas izskaušanai.

organizāciju un vairāku multietnisku apvienību izvirzītus pārstāvjus no visas valsts.

155. Tomēr Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka vairums mazākumtautību pārstāvju uzskata, ka, lai gan Padome izveidota kā Integrācijas lietu sekretariāta konsultatīva institūcija, tās funkcijas patiesībā aprobežojas tikai ar informācijas sniegšanu mazākumtautībām jau pēc attiecīgo lēmumu pieņemšanas. Praksē Padomes līdzdalības loma liktos samērā ierobežota, un tāpat arī tās patiesā ietekme uz valsts iestāžu lēmumiem mazākumtautību aizsardzības jomā.
156. Konsultatīvā komiteja ir vienisprātis ar mazākumtautību pārstāvjiem, ka Padome ir nepieciešams un derīgs instruments, lai nodrošinātu mazākumtautību līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā, un mudina valsts iestādes meklēt iespējas padarīt Padomes klātbūtni jūtamāku un tās darbību - efektīvāku, sadarbojoties ar pašām mazākumtautībām. Turklāt ir svarīgi panākt, lai tā varētu tiešām būtiski iespaidot lēmumu sagatavošanu un pieņemšanu par pasākumiem, kas ietekmē mazākumtautību stāvokli, un neierobežot tās darbību tikai ar Konsultatīvās lomu, lai izpildītu Vispārējās konvencijas prasības par tās ieviešanas uzraudzību.
157. Konsultatīvā komiteja arī atzīmē, ka kopš 2003. gada Īpašu uzdevumu ministrijā integrācijas lietās darbojas vēl viena konsultatīva padome kā kopīga institūcija, kas iekļauj pārstāvjus no mazākumtautībām, no sabiedrības kopumā un arī no dažādām valsts un pašvaldību iestādēm, kuras iesaistītas mazākumtautību aizsardzībā. Šīs institūcijas uzdevums ir sniegt valdībai ekspertu konsultācijas, kad tiek izstrādāta politika un pasākumi mazākumtautību aizsardzībai un integrācijas veicināšanai. Kā ziņo nevalstiskās organizācijas, šī padome tiekas reti un līdz šim ir bijusi samērā neefektīva. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka valsts iestādēm nepieciešams apzināt iespējas padarīt šo padomi efektīvāku un lietderīgāku. Konsultācijas ar mazākumtautību pārstāvjiem šīs institūcijas ietvaros būtu ārkārtīgi vērtīgas.

Mazākumtautību līdzdalībā vēlētos orgānos un klātbūtne valdības struktūrās un valsts administrācijā

158. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka personas, kas pieder pie mazākumtautībām, un viņu intereses radušas vietu Latvijas politiskajā dzīvē, un atzinīgi novērtē to, ka Latvijas tiesību aktos nav šķēršļu, kas kavētu mazākumtautības veidot politiskas partijas. Komiteja šajā sakarā atzīmē, ka no 100 Saeimas deputātiem 18 identificē sevi kā piederīgus mazākumtautībām: 15 krievi, 1 ebrejs, 1 vācietis un 1 karēlis.
159. Tomēr Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu, ka mazākumtautībām piederīgu personu piedalīšanās vēlēšanās ir ierobežota, jo visā vēlēšanu procesa laikā informāciju par vēlēšanu gaitu atļauts sniegt tikai latviešu valodā. Kaut gan Centrālā vēlēšanu komisija 2005. gada pašvaldību vēlēšanu

laikā mēģināja šādu informāciju sniegt arī krievu valodā, daži Latvijas politiskie spēki iebilda, ka šāda pieeja esot Valsts valodas likuma pārkāpums, un tādēļ informācijas kampaņa krievu valodā tika pārtraukta. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka, lai veicinātu visa elektorāta pilnvērtīgu un informētu līdzdalību vēlēšanās, valsts iestādēm jāpārskata Valsts valodas likuma piemērošana.²⁵

160. Pašvaldībās, kur mazākumtautības veido ievērojamu daļu no kopējā iedzīvotāju skaita, mazākumtautības ir pārstāvētas vietējās vēlētas varas institūcijās un strādā pašvaldību administrācijā. Tās ir arī pārstāvētas šādu pašvaldību padomju sabiedrības integrācijas komitejās.
161. No otras puses, pie mazākumtautībām piederīgas personas kopumā ir mazāk pārstāvētas izpildvaras līmenī, un pavisam sporādiski ieņem ministru amatus. Kaut arī attiecībā uz valsts iestāžu darbiniekiem nav pilnīgas un sīkas statistikas, esošie pētījumi norāda uz nesamērīgi zemu šādu personu pārstāvniecību civildienestā kā centrālajā, tā vietējā līmenī.
162. Konsultatīvā komiteja atgādina, ka mazākumtautību līdzdalība sabiedriskajā dzīvē un viņu efektīva integrācija, kā arī sociālās tuvināšanās stiprināšana nozīmē arī šo personu līdzdalību sabiedrības pārvaldē, darbojoties dažādās valdības institūcijās. Komiteja uzskata, ka valsts iestādēm jāpievērš lielāka uzmanība šai problēmai un jāīsteno noteiktāk, lai veicinātu mazākumtautībām piederīgu personu pieņemšanu darbā ierēdņu amatos, tostarp izraugoties elastīgāku pieeju valodas prasmes prasībām, kas šajā jomā noteiktas, un sekotu šādu prasību izpildei.²⁶

Līdzdalība sociālajā un ekonomiskajā dzīvē. Profesionālo pienākumu pildīšanai nepieciešamais valsts valodas zināšanu apjoms

163. Konsultatīvā komiteja saņēmusi informāciju, ka laikā, kad Latvijas saskaras ar darbaspēka trūkumu vairākās svarīgās nozarēs, atsevišķām personām, kas pieder pie mazākumtautībām, ir grūtības iestāties darbā. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka Latvijā pastāv vienprātība, ka vairumā gadījumu šīs grūtības saistās ar darba meklētāju nepietiekamajām valsts valodas zināšanām, un tikai retos gadījumos – ar viņu tautību. Konsultatīvā komiteja apzinās, ka darba devēju atšķirīgā attieksme pret šādām personām kā sabiedriskajā, tā privātajā sektorā visbiežāk izriet no Latvijā spēkā esošajām tiesību normām par valsts valodas lietošanu profesionālo un amata pienākumu veikšanā. Komiteja arī tika informēta par sistemātisku un stingru kontroli, ko

²⁵ Par šo jautājumu skatīt arī Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Padomdevējas komitejas Komentāru par tādu personu, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, efektīvu līdzdalību kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē, kā arī sabiedriskās lietās (*Commentary on the effective participation of persons belonging to national minorities in cultural, social and economic life, as well as in public affairs*), kas pieņemts 2008. gada 27. februārī, ACFC/31DOC(2008)001, 78. un 79. punkts.

²⁶ Turpat

veic Valsts valodas centra inspektori, pārbaudot šo normu ievērošanu, un par saņemtajiem sodiem pārkāpumu gadījumos.

164. Konsultatīvā komiteja ir nobažījies par to, ka netiek turpināti agrāk veiktie veicināšanas pasākumi, lai atbalstītu un paātrinātu valsts valodas mācīšanu Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem, kuriem nav pietiekamu latviešu valodas zināšanu, bet par pēdējo gadu prioritāti kļuvusi valsts valodas prasmes prasību paaugstināšana nodarbinātības jomā un to attiecināšana uz vēl lielāku skaitu profesiju, kā arī represīvas metodes attiecībā uz noteikumu ievērošanas kontroli un sodi par šo normu pārkāpumiem (skatīt arī iepriekšējos secinājumus par 10. pantu).
165. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šī situācija ir svarīga problēma no sociālās un ekonomiskās dzīves viedokļa. Kā iepriekš minēts, tā rada bažas arī diskriminācijas aizlieguma un līdztiesības kontekstā (skatīt arī iepriekšējos secinājumus par 4. pantu).
166. Konsultatīvā komiteja aicina Latvijas valsts iestādes ieņemt elastīgāku nostāju, kad tās piemēro un kontrolē tiesību normas valsts valodas lietošanā, personām pildot profesionālos un amata pienākumus sabiedriskajā un privātajā sektorā. Tā uzskata, ka ir svarīgi izvairīties no jebkādam nesamērīgām prasībām vai nevajadzīgiem šķēršļiem to Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju nodarbinātībai, kuriem nav pietiekamu latviešu valodas zināšanu. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka jāpievērš lielāka uzmanība un jānodrošina lielāki resursi valsts valodas mācīšanai šādām personām (skatīt arī iepriekšējos secinājumus par 12., 13., un 14. pantu).
167. Konsultatīvā komiteja pauž bažas, ka romi joprojām atrodas sarežģītā socioekonomiskā situācijā. Šķiet, ka tikai ļoti ierobežots skaits romu ir oficiāli vai neoficiāli nodarbināti. Saskaņā ar saņemto informāciju, šo personu zems izglītības līmenis, kā arī aizspriedumi un diskriminējoša attieksme pret romiem darba tirgū ir galvenie šķēršļi viņu iespējām dabūt darbu. Konsultatīvā komiteja arī informēta par institucionālās diskriminācijas gadījumiem, kad Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūra (VOAVA) viņiem liegusi veselības aprūpi un kompensējamus medikamentus. Komiteja atzīmē, ka 2007. gadā Tiesībsarga birojs par to saņēmis divas sūdzības. Konsultatīvā komiteja mudina valsts iestādes veikt vajadzīgos pasākumus, lai labotu minētos trūkumus. Turklāt valsts iestādēm jādara viss nepieciešamais, lai šādus gadījumus turpmāk nepieļautu.

"Nepilsoņu", kuri identificē sevi ar mazākumtautībām, līdzdalība sabiedriskajā dzīvē

168. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka Latvijas tiesību akti paredz pilsoņiem tiesības piedalīties pašvaldību un Saeimas vēlēšanās, un Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Tādējādi Latvijas pieņemtā deklarācija, ratificējot Vispārējo konvenciju dod tai iespēju attiecināt vienīgi uz pilsoņiem Vispārējās konvencijas 15. panta nosacījumus par piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē. Līdz ar to daudzi "nepilsoņi", kurus aizsargā Vispārējā konvencija, sakarā ar to, ka

identificē sevi ar Latvijā aizsargātām mazākumtautībām, nevar, atšķirībā no tādas pašas tautības pilsoņiem, izmantot tiesības piedalīties tādu lēmumu pieņemšanā, kas skar viņus, balsojot vai kandidējot vēlēšanās. Un tas notiek, neraugoties uz faktu, ka šiem cilvēkiem, daudzi no kuriem jau gadu desmitiem dzīvojuši Latvijā, nav nekādas citas pilsonības, un ka viņi nonākuši šādā stāvoklī, sabrūkot kādreiz lielai multietniskai valstij.

169. Konsultatīvā komiteja atgādina, ka pēc 2008. gada 1. janvāra datiem 16,36% no Latvijas iedzīvotājiem bija "nepilsoņi". Komiteja atzīmē, ka pēdējos gados izvirzīti vairāki priekšlikumi piešķirt "nepilsoņiem" tiesības balsot vietējo pašvaldību vēlēšanās, taču visi šie mēģinājumi cietuši neveiksmi. Situācija ir īpaši satraucoša tādēļ, ka, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā 2004. gadā, citu ES valstu pilsoņiem jānodzīvo Latvijā tikai trīs mēneši, lai iegūtu tiesības piedalīties vietējo pašvaldību vēlēšanās.
170. Konsultatīvo komiteju īpaši satrauc fakts, ka nepietiekami ņemts vērā minēto personu stāvoklis, un tas pamatā saglabājies nemainīgs kopš 1991. gada, kad valsts atguva neatkarību. Komiteja vēlreiz uzsver, ka liedzot "nepilsoņiem" aktīvas un pasīvas vēlēšanu tiesības pašvaldību līmenī vienas un tās pašas etniskās kopienas ietvaros tiek radītas divas personu kategorijas, kurām saskaņā ar Vispārējo konvenciju ir dažādas aizsardzības pakāpes. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šāda pieeja rada problēmas gan no Vispārējās konvencijas 15. panta, gan no citu pantu, it īpaši 4. panta viedokļa, kurš prasa valstīm ievērot diskriminācijas aizlieguma un līdztiesības principus.
171. Valsts iestādes tiek mudinātas pārskatīt savu pieeju par to "nepilsoņu", kuri identificē sevi ar mazākumtautībām, līdzdalību vietējā sabiedriskajā dzīvē un veikt visus nepieciešamos pasākumus, tostarp likumdošanā, lai šajā jomā izskaustu visus ierobežojumus un diskrimināciju pret šādām personām. Viena no iespējām būtu piemērot citus kritērijus, nevis pilsonību, piemēram, Latvijas pastāvīgā iedzīvotāja statusu, lai paplašinātu to personu loku, kurām ir vēlēšanu tiesības pašvaldību līmenī.
172. Konsultatīvā komiteja arī atzīmē, ka personas, kas pieder pie mazākumtautībām un kam nav Latvijas pilsonības, nevar tikt pieņemtas darbā civildienestā. Izprotot principiālo nostāju, kas paredz iespēju tikai attiecīgās valsts pilsoņiem ieņemt amatus civildienestā, Konsultatīvā komiteja tomēr uzskata, ka Latvijas un tās mazākumtautību īpašā situācija prasa niansētāku un elastīgāku pieeju. Piemēram, lai izvairītos no tā, ka šādām personām ierobežota pieeja pārāk daudziem amatiem, Komiteja rosina valsts iestādes izvairīties no pārlietu ierobežojoša "civildienesta" jēdziena skaidrojuma pieņemšanas (skatīt arī iepriekšējos komentārus par 3. un 4. pantu).

16. pants

173. Pamatojoties uz informāciju, kas pašlaik ir tās rīcībā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šī panta ieviešana sakarā tai nav nekādu konkrētu piezīmju.

17. pants

Pārrobežu kontaktu dibināšana un uzturēšana

174. Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka Latvijas "nepilsoņi" var brīvi pārvietoties Šengenas zonā, kurā tagad iekļaujas Latvija. Komiteja arī atzīmē, ka viņu pārvietošanās nosacījumus Eiropas Savienības valstīs, kuras neietilpst Šengenas zonā, regulē konkrēti divpusēji nolīgumi.
175. Konsultatīvā komiteja tomēr ir konstatējusi, ka atsevišķas personas, kuras pieder pie mazākumtautībām, apmeklējot ārvalstis, saskārušās ar sarežģījumiem. Pirmkārt, viņi ziņo par problēmām, kas saistītas ar viņu vārdu oriģinālformu transkripciju pasēs un, otrkārt, viņi min ieceļošanas vīzu problēmu un ar tām saistītās izmaksas.
176. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka valsts iestādēm jārod atbilstoši risinājumi vīzu problēmām un jāveic visi iespējamie pasākumi, it īpaši ar divpusējās sadarbības starpniecību, lai neliktu šķēršļus pie mazākumtautībām piederīgu personu tiesībām dibināt un uzturēt pārrobežu kontaktus ar personām, kam ir tāda pati etniskā, lingvistiskā, kultūras un reliģiskā identitāte.

17. pants

Divpusējā sadarbība mazākumtautību aizsardzības jomā

177. Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka izņemot vienīgi divpusējo nolīgumu ar Poliju, mazākumtautību aizsardzība kā tāda nav iekļauta divpusējos nolīgumos, ko Latvija noslēgusi ar saviem kaimiņiem. Tomēr tādas jomas kā izglītība, kultūra un zinātne ir iekļautas pārrobežu sadarbības nolīgumos, kas uzskaitīti Nacionālajā ziņojumā.
178. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka sadarbība ar kaimiņvalstīm var būt derīgs un iedarbīgs līdzeklis, lai stiprinātu pie mazākumtautībām piederīgu personu aizsardzību, un mudina Latviju pievērst lielāku uzmanību šim jautājumam. Šajā ziņā Komiteja apsveic pasākumus, kas tiek veikti, lai noslēgtu nolīgumu ar Krievijas Federācijas valdību par vienkāršotu pierobežas reģionu iedzīvotāju kustību pāri robežai un mudina valsts iestādes prioritārā kārtā turpināt darbu šajā virzienā (skatīt arī iepriekš minētos vērojumus attiecībā uz 11. pantu).

19. pants

179. Pamatojoties uz informāciju, kas pašlaik ir tās rīcībā, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šī panta ieviešana sakarā tai nav nekādu konkrētu piezīmju.

IV. KONSULTATĪVĀS KOMITEJAS SECINĀJUMI UN KOMENTĀRI

180. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka turpmāk uzskaitītie galvenie secinājumi un komentāri varētu palīdzēt tālākā nepārtrauktā dialogā starp valdību un mazākumtautībām, kuram Konsultatīvā komiteja gatava sniegt ieguldījumu.

Par 3. pantu

181. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka Latvija izvēlējusies elastīgu pieeju Vispārējās konvencijas personiskās piemērošanas jomai, kas ietver arī "nepilsoņus", kuri sevi identificē ar mazākumtautību. Ņemot vērā deklarāciju, ko Latvija paudusi, ratificējot Vispārējo konvenciju, Komiteja *uzskata*, ka attiecīgie Latvijas tiesību akti interpretējami un piemērojami tā, lai neradītu nekādus nesamērīgus ierobežojumus aizsardzībai, ko Vispārējā konvencija piedāvā "nepilsoņiem".

182. Vispārējā konvencija konstatē, ka prasība iedzīvotāju reģistrā iekļaut ziņas par personas tautību ir īpaši problemātiska no pašidentifikācijas principa viedokļa. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka valsts iestādēm jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai attiecīgās tiesību normas un praksi saskaņotu ar šo principu. Konsultatīvā komiteja pozitīvi *vērtē* faktu, ka tautība vairs nav obligāti jānorāda pasē.

Par 4. pantu

183. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka antidiskriminācijas tiesību normas pilnībā neaptver visas attiecīgās jomas, un *uzskata*, ka valsts iestādēm jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai to papildinātu. Konsultatīvā komiteja pozitīvi *vērtē* faktu, ka izveidots Tiesībsarga birojs. Komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm ir būtiski nodrošināt visus nepieciešamos resursus biroja efektīvai darbībai un ka Tiesībsargs savā darbībā pievērš visu vajadzīgo uzmanību mazākumtautību jautājumiem. Komiteja arī *uzskata*, ka valsts iestādēm jāstrādā vēl intensīvāk, lai kontrolētu spēkā esošo tiesību normu ieviešanu, tostarp vācot datus par novērotajiem diskriminācijas gadījumiem.

184. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka no diskriminācijas aizlieguma un līdztiesības principa viedokļa satraukumu rada grūtības, ar ko, mēģinot atrast darbu, saskaras Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji, kuriem nav pietiekamu latviešu valodas zināšanu. Tas arī, izrādās, ir nopietns šķērslis šo personu efektīvai līdzdalībai sabiedriskajā un ekonomiskajā dzīvē. Konsultatīvā komiteja *uzskata*, ka, lai veicinātu pieejamību nodarbinātībai, ir būtiski izvairīties no Valsts valodas likuma normu pārlietu plašas interpretācijas attiecībā uz profesijām, kur obligāti tiek prasītas latviešu valodas zināšanas, un izraudzīties elastīgāku pieeju šīm prasībām.

185. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka vajag labāk izvērtēt to personu, kuras pieder pie mazākumtautībām, ekonomisko un sociālo stāvokli. Komiteja it īpaši *uzskata*, ka grūtības un diskriminācijas izpausmes, ar ko saskaras romi

tādās jomās kā nodarbinātība, izglītība un sabiedrisko pakalpojumu pieejamība, prasa no valsts iestādēm apņēmīgu rīcību.

186. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka, raugoties no diskriminācijas aizlieguma principa skatu punkta, problēmas rada tas, ka saskaņā ar Latvijas sniegto deklarāciju, ratificējot Konvenciju, un to izņēmumu dēļ, ko Latvijas "nepilsoņiem" paredz Latvijas tiesību akti, uz Latvijas "nepilsoņiem" netiek attiecinātas dažas sevišķi svarīgas Vispārējās konvencijas normas. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ņemot vērā īpaši lielo "nepilsoņu" skaitu un viņu ilgi pastāvošo saikni ar Latviju, pilsonības kritērijs rada vairāk problēmu nekā citās valstīs. Tādēļ valsts iestādēm jāapsver citi kritēriji, tādi kā pastāvīga un likumīga uzturēšanās valstī, nosakot tiesību apjomu, kas nodrošināts personām, kuras identificē sevi ar mazākumtautībām. Komiteja uzskata, ka būtu lietderīgi pārskatīt pastāvošos tiesību aktus, politiku un praksi, lai atvieglotu šo personu pieeju tiesībām, kas ļautu viņiem saglabāt un attīstīt savu identitāti un pilnvērtīgi iesaistīties sabiedriskajā dzīvē, tostarp izmantojot aktīvas un pasīvas vēlēšanu tiesības vietējā līmenī.
187. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka, neraugoties uz valsts iestāžu veikto darbu naturalizācijas gaitas paātrināšanai, latviešu valodas prasmes prasības, kas izvirzītas sakarā ar naturalizācijas kārtību, uzskatāmas par ievērojamu šķērslī Latvijas pilsonības iegūšanai. Konsultatīvā komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm būtu jāizvērtē situācija, tostarp praktiskie apstākļi, kādos notiek valodas prasmes pārbaude, un jādara viss nepieciešamais, lai pārbaudes gaitā pilsonības kandidāti varētu efektīvi pierādīt savas latviešu valodas zināšanas, kā arī savu patieso vēlmi iekļauties Latvijas sabiedrībā. Turklāt nepieciešama noteiktākā rīcība, lai uzlabotu latviešu valodas kursu pieejamību un kvalitāti un sabiedrībā veidotu naturalizācijai labvēlīgāku gaisotni.

Par 5. pantu

188. Atzinīgi novērtējama pastāvošās tiesiskās garantijas un līdz šim paveikto darbu gan valsts, gan vietējā līmenī, atbalstot to personu, kuras pieder pie mazākumtautībām, identitāti un kultūru, Konsultatīvā komiteja tomēr konstatē, ka nopietna problēma ir finansiālas grūtības, ar kurām pašlaik saskaras mazākumtautību organizācijas. Šīs grūtības it īpaši radušās tādēļ, ka pēdējos gados samazināts finansējums, kas tām bija paredzēts valsts budžetā. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka valsts iestādēm kopā ar mazākumtautību pārstāvjiem jāpārskata finanšu resursu piešķiršana mazākumtautībām un jāveic nepieciešamie pasākumi, lai atbilstošāk reaģētu uz esošajām vajadzībām. Komiteja arī uzskata, ka valdībai jāpievērš visciešākā uzmanība grūtībām, ar kurām saskaras mazākumtautību kopienas, uzturēdamas savus kultūras centrus.

Par 6. pantu

189. Konsultatīvā komiteja atzīst par apsveicamu Latvijas veikto darbu, stiprinot tiesisko aizsardzību pret rasistiski un etniski motivētu diskrimināciju, naidīgumu vai vardarbību, kā arī faktu, ka Latvijas tiesas pēdējos gados

pievērsušas pastiprinātu uzmanību noziegumu rasistiskai motivācijai. Tomēr Konsultatīvā komiteja konstatē, ka nopietna problēma ir pieaugošais rasistisku incidentu skaits un aizvien biežākas neiecietības un naidīguma izpausmes internetā, it īpaši pret krieviem, ebrejiem un mazākumtautībām ar atšķirīgu ārieni, t.s. "redzamajām" mazākumtautībām, taču arī pret pamatnāciju. Komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm šajā jomā jārīkojas apņēmīgāk, gan veicot profilaktiskus pasākumus, gan kontrolējot un sodot šādu rīcību.

190. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka Latvijas sabiedrību kopumā raksturo iecietības un cieņas gaisotne, it īpaši vietējā līmenī. Tomēr Komiteja konstatē, ka Latvijai joprojām saglabājas izaicinājums pilnīgi un efektīvi integrēt krievvalodīgos iedzīvotājus, kā arī personas, kas pieder pie grupām, kuras tradicionāli nav dzīvojušas Latvijā, tostarp nepilsoņus, bēgļus un patvēruma meklētājus. Atsevišķu politiķu izteikumi un daži plašsaziņas līdzekļi nebūt nepalīdz radīt cieņas un savstarpējas sapratnes atmosfēru starp etniskajiem latviešiem un personām, kas pieder pie mazākumtautību grupām. Konsultatīvā komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm jāpieliek lielākas pūles, lai visu iesaistīto pušu vidū celtu apziņu par cilvēktiesībām un veicinātu cieņu pret daudzveidību.
191. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka politiskā gaisotne valstī, tostarp politiskās diskusijas par valodas jautājumiem un sabiedrības priekšstati par latviešu valodas prasmes pārbaudes kārtību un šīs pārbaudes vidi attur cilvēkus no naturalizācijas. Komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm rūpīgi jāizvērtē šī situācija un jo sevišķi – faktori, kas ietekmē naturalizācijas gaitu, un jāatrod piemērotākas metodes, lai veicinātu tās paātrināšanu.

Par 9. pantu

192. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka personas, kas pieder pie mazākumtautībām, izmanto tiesiskas un praktiskas iespējas, lai gūtu piekļuvi audiovizuālajiem plašsaziņas līdzekļiem un saņemtu un sniegtu informāciju savu mazākumtautību valodās kā sabiedriskajā, tā privātajā sektorā. Vienlaikus Komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm jāpievērš uzmanība finanšu grūtībām, ar ko saskaras atsevišķas mazākumtautības, it īpaši skaitliski nelielās, lai uzturētu savus drukātos medijus.

Par 10. pantu

193. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka nopietna problēma ir tiesību normas, kas paredz lietot vienīgi latviešu valodu sabiedriskajā telpā un aizvien lielākā skaitā privātā sektora amatu un profesiju, kā arī šo normu ieviešanas nosacījumi. Atzīdama valsts valodas aizsardzības likumīgo mērķi, Konsultatīvā komiteja *uzskata*, ka šie pasākumi ievērojami ierobežo tiesības brīvi lietot mazākumtautību valodas, kā to paredz Vispārējā konvencija. Tā *uzskata*, ka valsts iestādēm jācenšas atrast līdzsvaru starp valsts valodas aizsardzību un mazākumtautību pārstāvju tiesībām valodas jomā. Konsultatīvā komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm ir īpaši svarīgi atrast elastīgāku pieeju

Valsts valodas likuma piemērošanas uzraudzības sistēmai un šajā jomā izvēlēties konstruktīvākas metodes.

194. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka tās deklarācijas rezultātā, ko Latvijas iesniegusi, ratificējot Vispārējo konvenciju, un saskaņā ar valsts tiesību aktiem attiecībā uz valodu lietošanu, pie mazākumtautībām piederīgas personas nevar izmantot, izņemot atsevišķus gadījumus, tiesības lietot mazākumtautību valodas saziņā ar valsts pārvaldes institūcijām kā paredz Vispārējā konvencija. Konsultatīvā komiteja *uzskata*, ka tādēļ ievērojams skaits personu, kuras pieder pie dažādām mazākumtautībām, nevar efektīvi piedalīties sabiedrības pārvaldes lietās vietējā līmenī un pienācīgi saņemt sabiedriskos pakalpojumus. Attiecīgie valsts tiesību akti būtu jāpārskata, lai nodrošinātu Vispārējās konvencijas 10. panta 2. punkta ieviešanu.

Par 11. pantu

195. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka pilnībā nav sakārtots jautājums par mazākumtautību valodu lietošanu personu vārdos un uzvārdos. Tā *uzskata*, ka valsts iestādēm tālāk jāizvērtē šis jautājums un, konsultējoties ar mazākumtautību pārstāvjiem, jārod iespējas novērst atlikušos trūkumus.

196. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka tās deklarācijas rezultātā, ko Latvijas iesniegusi, ratificējot Vispārējo konvenciju, un saskaņā ar valsts tiesību aktiem attiecībā uz valodu lietošanu, pie mazākumtautībām piederīgas personas nevar līdztekus latviešu valodai izmantot mazākumtautību valodas vietējos topogrāfiskos apzīmējumos un citās norādēs.

Par 12. un 14. pantu

197. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka mācību materiāli un izglītības saturs varētu labāk atspoguļot Latvijas sabiedrības daudzveidību un *uzskata*, ka valsts iestādēm jāpastiprina darbs šajā jomā.

198. Atzinīgi novērtējama pozitīvos piemērus pasākumiem, kas veikti, lai sniegtu mazākumtautībām pietiekamas iespējas saņemt kvalitatīvu izglītību, Konsultatīvā komiteja tomēr konstatē, ka samazinās izglītības saņemšanas iespējas mazākumtautību valodās un ka trūkst kvalificētu pedagogu un atbilstošu izglītības resursu bilingvālajai izglītībai. Komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm jāizvērtē situācija sadarbībā ar mazākumtautību pārstāvjiem un jāatrod iespējas nodrošināt izglītības piedāvājuma atbilstību faktiskajām vajadzībām.

199. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka pēdējo gadu notikumu attīstības rezultātā latviešu valoda kā mācībvaloda ir pārsvarā (vismaz 60% mācību priekšmetu valsts vispārīzglītojošo mazākumtautību vidusskolu mācību plānos jāmāca latviešu valodā), un mazākumtautību valodu lietošanai izglītībā ir lielāki ierobežojumi. Komiteja arī *uzskata*, ka prasība obligāti lietot latviešu valodu vidusskolas beigšanas eksāmenos rada problēmas personām, kas pieder pie mazākumtautībām. Konsultatīvā komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm jāpievērš lielāka uzmanība personām, kas pieder pie mazākumtautībām,

valodas lietošanas vajadzībām, konsultējoties un aktīvi iesaistot mazākumtautību pārstāvjus lēmumu pieņemšanā šajā jomā.

200. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka pasākumi – kaut arī likumīgi – kas veikti latviešu valodas statusa un lietošanas nostiprināšanai, nedrīkst liegt personām, kas pieder pie mazākumtautībām, izmantot Vispārējā konvencijā paredzētās valodas lietošanas tiesības. Komiteja vienlaikus uzskata, ka valsts iestādēm jāpievērš lielāka uzmanība kvalitātei, kādā latviešu valodu māca personām, kas pieder pie mazākumtautībām, un jāizvēlas elastīga metodika, kas labāk atbilstu attiecīgo personu kategorijām un viņu konkrētajām vajadzībām.

Par 13. pantu

201. Konsultatīvā komiteja atzinīgi novērtē valsts piešķirtās dotācijas mazākumtautību izveidotajām mācību iestādēm. Tomēr Komiteja atzīst, ka tai rada bažas minētā tendence attiecināt prasību lietot latviešu valodu arī valsts finansētās privātās augstskolās, kurās mācībvalodas ir mazākumtautību valodas. Komiteja uzskata, ka valsts iestādēm jāizvairās no pārmērīgas iejaukšanās privātajā sfērā un no pasākumiem, kas nepietiekami ievēro pie mazākumtautībām piederīgu personu tiesības izveidot un vadīt savas privātas mācību iestādes, kā paredzēts Vispārējās konvencijas 13. pantā.

Par 15. pantu

202. Konsultatīvā komiteja atzīst, ka tai rada bažas lēmums slēgt valdības iestādi, kas atbildēja par mazākumtautību aizsardzības politikas koordināciju (Integrācijas lietu sekretariātu). Komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm būtu jānodrošina šādas valdības iestādes nepārtraukta darbība, un tai jāpiešķir lielākas lēmumu pieņemšanas funkcijas.
203. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka Mazākumtautību līdzdalības padomei ir pārāk ierobežota loma lēmumu pieņemšanā procesā, kas attiecas uz pasākumiem, kuri ietekmē mazākumtautības, un uzskata, ka valsts iestādēm sadarbībā ar mazākumtautību pārstāvjiem jārod iespējas to padarīt efektīvāku.
204. Komiteja uzskata, ka valsts iestādēm jārod iespējas padarīt efektīvāku to personu, kuras pieder pie mazākumtautībām, un viņu organizāciju līdzdalību Latvijas politiskajā dzīvē. Tām arī jāpārskata Valsts valodas likuma piemērošana, lai mazākumtautību valodas būtu iespējams lietot vēlēšanu procesā.
205. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka personas, kas pieder pie mazākumtautībām, ir nesamērīgi maz pārstāvētas civildienestā un uzskata, ka valsts iestādēm vairāk jāveicina šādu personu nodarbināšana civildienestā, tostarp pārskatot pieeju šajā kontekstā piemērojamām valsts valodas prasībām.
206. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka romu stāvoklis sociālajā un ekonomiskajā jomā joprojām ir smags, viņi saskaras ar diskrimināciju un

dažos gadījumos ar institucionālu atstumtību attiecībā uz pieeju sabiedriskajiem pakalpojumiem. Komiteja *uzskata*, ka valsts iestādēm būtu nekavējoties jārisina šīs problēmas.

207. Konsultatīvā komiteja atzīst par problemātisku tādu stāvokli, kad liels skaits "nepilsoņu", kuriem ir ilglaicīga saikne ar Latviju un uz kuriem attiecas Vispārējā konvencijā paredzētā aizsardzība, nevar izmantot savas tiesības efektīvi piedalīties lēmumu pieņemšanā par jautājumiem, kuri uz viņiem attiecas, balsojot vai kandidējot vēlēšanās. Ņemot vērā Latvijas un tās mazākumtautību īpašo situāciju, Konsultatīvā komiteja atzīst šādu pieeju par problemātisku no Vispārējās konvencijas viedokļa. Tā uzskata, ka valsts iestādēm jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu "nepilsoņiem", kuri identificē sevi ar mazākumtautībām, aktīvas un pasīvas vēlēšanu tiesības vietējo pašvaldību līmenī.

Par 18. pantu

208. Konsultatīvā komiteja konstatē, ka Latvijai jāpievērš lielāka uzmanība divpusējai sadarbībai, aizsargājot personas, kuras pieder pie mazākumtautībām, un tā mudina valsts iestādes šajā jomā tālāk attīstīt sadarbību ar kaimiņvalstīm. Šajā ziņā pastiprināta uzmanība jāpievērš mazākumtautību pārstāvju pārrobežu sakaru veicināšanai.

V. NOSLĒGUMA PIEZĪMES

209. Konsultatīvā komiteja ir pārliecināta, ka turpmākās noslēdzošās piezīmes atspoguļo šī atzinuma galveno saturu un varētu kalpot par pamatu attiecīgiem secinājumiem un rekomendācijām, ko pieņems Ministru Komiteja.

210. Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē Latvijas valsts iestāžu pēdējos gados veikto darbu sabiedrības integrācijas veicināšanā. Tā atzinīgi novērtē pasākumus, kas veikti, lai uzlabotu tiesisko un institucionālo ietvaru aizsardzībai pret diskrimināciju un rasismu, un cer, ka esošās situācijas pārraudzībai šajā jomā turpmāk tiks pievērsta pastiprināta uzmanība. Atzinīgi vērtējama valdības pūliņus mazākumtautību kultūras savdabības un identitātes aizsardzībai, Konsultatīvā komiteja tomēr ar bažām atzīmē pēdējos gados ievērojami samazināto valsts finansējumu mazākumtautību organizācijām.

211. Konsultatīvā komiteja apsveic to "nepilsoņu", kuri identificē sevi ar mazākumtautībām, iekļaušanu to personu lokā, uz kurām attiecas Vispārējā konvencija. Tomēr Komiteja pauž nožēlu, ka, attiecībā uz Vispārējā konvencijā paredzēto "nepilsoņiem" pieejamo tiesību apjomu, šīm personām liegta aizsardzība, kas paredzēta svarīgās Vispārējās konvencijas normās, it īpaši tajās, kas attiecas uz aktīvu līdzdalību sabiedriskajā dzīvē, piešķirot aktīvas un pasīvas vēlēšanu tiesības vietējo pašvaldību līmenī. Ņemot vērā attiecīgo personu ļoti lielo skaitu, un Latvijas un tās mazākumtautību īpašo

situāciju, Konsultatīvā komiteja stingri iesaka valsts iestādēm pārskatīt šo pieeju un nodrošināt, lai netiek nesamērīgi ierobežota šo personu pieeja Vispārējās konvencijas piedāvātajai aizsardzībai.

212. Konsultatīvajai komitejai rada bažas, ka, neraugoties uz pastāvošo vajadzību, personas, kas pieder pie Latvijas mazākumtautībām, nevar gūt labumu no svarīgām Vispārējās konvencijas normām, kas attiecas uz mazākumtautību valodu lietošanu saziņā ar valsts iestādēm. Šī situācija neatbilst Vispārējās konvencijas normām. Turklāt Konsultatīvā komiteja pauž bažas, ka Latvijas tiesību akti neparedz lietot mazākumtautību valodu līdztekus latviešu valodai vietējos topogrāfiskos apzīmējumos. Kopumā, atzinīgi novērtējama likumīgo mērķi aizsargāt latviešu valodu kā valsts valodu, Konsultatīvā komiteja tomēr uzskata, ka pienācīga uzmanība jāpievērš to personu, kuras pieder pie mazākumtautībām, iespējām baudīt tiesības brīvi lietot savu dzimto valodu.
213. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir būtiski darba tirgū izvairīties no diskriminācijas uz valodas pamata pret personām, kas pieder pie mazākumtautībām, un aicina valsts iestādes izvairīties piemērot nesamērīgas valodas prasības kandidātiem uz noteiktiem amatiem sabiedriskajā sektorā. Turklāt Komiteja pauž nopietnas bažas par to, ka šīs prasības tiek aizvien biežāk piemērotas, it īpaši attiecībā uz nodarbinātību privātajā sektorā, kā arī par valsts iestāžu vispārējo pieeju valodas lietošanas normu ievērošanas kontrolei. Konsultatīvā komiteja mudina Latviju šajā jomā izvēlēties elastīgāku pieeju, it īpaši veicot pasākumus ar mērķi uzlabot kvalitatīvas latviešu valodas apmācības pieejamību attiecīgajām personām. Kopumā lielāka uzmanība jāpievērš to personu, kas pieder pie mazākumtautībām, efektīvai iesaistīšanai sociālajā un ekonomiskajā dzīvē. Steidzami jāmeklē piemēroti risinājumi romu stāvoklim, jo viņi joprojām saskaras ar grūtībām nodarbinātības, izglītības un pakalpojumu pieejamības jomā.
214. Grūtības konstatētas arī izglītības jomā. Atzinīgi novērtējama to atsevišķu pašvaldību pozitīvo paraugu, kurās mazākumtautību pārstāvjiem pieejama kvalitatīva izglītība, Konsultatīvā komiteja ar nožēlu atzīmē satraucošu tendenci šajā jomā. Piemēram, konkrētu likumdošanas pasākumu rezultātā mazākumtautību valodu kā mācībvalodu īpatsvars pēdējos gados samazināts. Tiek arī ziņots par grūtībām saistībā ar kvalificētu pedagogu un atbilstošu mācību materiālu pieejamību bilingvālai izglītībai. Kā informē mazākumtautības, sevišķi krievi, rada bažas prasība lietot latviešu valodu, kārtojot vidusskolas beigšanas eksāmenus, un plāns ieviest latviešu valodu kā obligātu vienīgo izglītības ieguves valodu valsts finansētās privātās augstskolās, kuras līdz šim kā mācībvalodu lietojušas mazākumtautību valodas.
215. Jācinās ar nepilnībām saistībā ar to personu, kuras pieder pie mazākumtautībām, efektīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā. Šī līdzdalība jānostiprina un jāpadara efektīvāka ar Mazākumtautību līdzdalības padomes vai līdzīgu organizāciju palīdzību. Jāsaglabā valdības institūcija, kura atbild par mazākumtautību lietām, un jāpalielina tās loma lēmumu pieņemšanā jautājumos, kas saistīti ar mazākumtautībām. To "nepilsoņu", kas identificē

sevi ar mazākumtautību, pieejai sabiedriskajām lietām, jākļūst par prioritāti. Jāveic visi nepieciešamie pasākumi, tostarp likumdošanas līmenī, lai nodrošinātu viņiem vēlēšanu tiesības vietējo pašvaldību līmenī.

216. Par spīti pasākumiem, kas veikti naturalizācijas gaitas paātrināšanai, un neraugoties uz šajā jomā konstatēto progresu, "nepilsoņu" skaits saglabājas sevišķi liels un pilsonības trūkums turpina nelabvēlīgi ietekmēt iespēju realizēt pilnīgu un efektīvu līdztiesību un sabiedrības integrāciju. Lielais bērnu - "nepilsoņu" skaits arī rada nopietnas bažas. Jāpieliek īpašas pūles, lai veicinātu apstākļus, kas būtu labvēlīgāki patiesai motivācijai integrēties. Konsultatīvā komiteja mudina Latviju risināt šo problēmu kā prioritāti, apzināt tās cēloņus un veikt visus pasākumus naturalizācijas veicināšanai.